

Jihočeská univerzita v Českých
Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2010

Lucie Pultarová

Jihočeská univerzita v Českých
Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

Preventivní programy zaměřené na šikanu

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Kadlecová Eva

Autor práce: Pultarová Lucie

Datum odevzdání: 7. 5. 2010

Abstract

The bachelor thesis “Preventive programs aimed at bullying” contains a theoretical part and a practical one. The theoretical part explains basic concepts related to bullying and a prevention of this phenomenon. Then it informs on a hazard of individual forms and grades of bullying, principles of diagnosis and preventive actions. It also introduces specific prevention programs and projects, which have been or are being implemented in the Czech Republic, there are set out information and basic ideas of the programs. There are also mentioned various organizations dealing with the problem of bullying.

In the practical part there are presented results from the qualitative research carried out at elementary schools in České Budějovice, Třeboň, Zliv and Nové Hrady. An analysis of free written essays was used as a technique for data collecting. Respondents were pupils of the second level from mentioned elementary schools who worked up above stated free written essays. Their experience of bullying should have been described by them in those essays.

A goal of the thesis was to map experience of pupils from the second level of elementary schools with bullying and to analyse their spontaneous written statements on bullying through research questions dealing with both experience and also awareness of pupils on forms of bullying and a hazard rate of its individual forms. Our analysis was based on the assumption, that the pupils used a projection during their writing, thus they projected their real experiences into their stories.

The research suggests the following conclusions: Respondents in their works mostly mentioned as a victim of bullying a pupil from whom an aggressor demanded the money. The most frequently mentioned is a blended form of bullying that means a combination of physical and verbal forms. Respondents describe that the victim confer with the problem itself or bullying was reported by a classmate, who knew about it and then it was solved. When it was reported in a short time, everything went well, but as the second mentioned option, a solution of bullying only after the apparent injury of the victim, is mentioned.

The results of the thesis demonstrate a level of awareness of the pupils from the second level of elementary schools on individual forms of bullying and their hazards. Findings learned from the works could be an instruction how to proceed in similar situations and how to prevent them.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Preventivní programy zaměřené na šikanu vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě/ v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Zdravotně sociální fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 7. 5. 2010

.....

podpis studenta

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především Mgr. Evě Kadlecové, za vedení mé práce, podněty a cenné rady, které mi poskytla.

Mé poděkování patří také rodině a přátelům, kteří mě po dobu studia podporovali.

Obsah.....	6
Úvod.....	8
1. Současný stav.....	10
1. 1 Vymezení pojmů.....	10
1. 1. 1 Definice šikany.....	10
1. 1. 2 Základní znaky šikany.....	10
1. 1. 3 Varovné signály.....	11
1. 1. 4 Vývojová stadia šikanování.....	11
1. 1. 4. 1 Určení vývojového stadia.....	12
1. 1. 5 Účastníci šikanování.....	13
1. 1. 5. 1 Agresor.....	13
1. 1. 5. 2 Oběť.....	14
1. 1. 5. 3 Přihlízející šikaně.....	15
1. 2 Kde k šikaně dochází.....	15
1. 3 Kyberšikana.....	16
1. 3. 1 Projevy kyberšikany.....	16
1. 3. 2 Kontrola a prevence kyberšikany.....	17
1. 4 Prostředí.....	17
1. 5 Prevence.....	18
1. 5. 1 Základní rozdělení.....	18
1. 5. 2 Prevence šikany – rozdělení.....	19
1. 5. 3 Prevence šikany ve světě.....	20
1. 5. 4 Prevence v České republice.....	20
1. 5. 4. 1 Schéma prevence školních šikan.....	21
1. 5. 4. 2 Postup odhalování a řešení šikanování.....	22
1. 5. 4. 3 Programy a projekty v rámci prevence šikanování.....	23
1. 5. 5 Konkrétní techniky práce s žáky.....	26
1. 5. 6 Organizace zabývající se problematikou šikany.....	28
1. 6 Šikana z právního hlediska.....	31

2. Cíle práce a výzkumné otázky.....	32
2. 1 Cíl práce.....	32
2. 2 Výzkumné otázky.....	32
3. Metodika výzkumu.....	33
3. 1 Použité metody a techniky sběru dat.....	33
3. 2 Charakteristika zkoumaného souboru.....	33
4. Výsledky výzkumu.....	34
5. Diskuze.....	61
6. Závěr.....	65
7. Klíčová slova.....	67
8. Seznam použitých zdrojů.....	68
9. Přílohy.....	71

Úvod

Tématem mé bakalářské práce jsou preventivní programy zaměřené na šikanu. Problematika šikanování zůstává po dlouho dobu velmi aktuální a diskutovaná. Relativně novým, avšak stále se rozšiřujícím fenoménem v této oblasti je kyberšikana, což je forma šikany realizovaná pomocí informačních a komunikačních technologií. V řadě zemí se stala kyberšikana velkým problémem a jsou proti ní přijímána různá opatření.

Dnes se již nepochybuje, že se určitá forma šikany vyskytuje na většině škol, jak potvrdily mnohé profesionální studie. Konkrétní případy nám jsou předkládány médií, která nezřídka přinášejí smutné dětské příběhy. Nebezpečnost tohoto jevu je v současné době tedy nepochybnitelná. Proto se výroky některých ředitelů škol, které hlásají, že na jejich školách se šikana nevyskytuje, zdají nepochopitelné. Přes všechny informace o důležitosti zabývat se tímto tématem tak není šikana vždy řešena správně, nebo ji není profesionálně předcházeno. Nezastupitelnou úlohu v boji proti tomuto problému mají právě preventivní programy cíleně zaměřené na šikanu.

Preventivní působení se zaměřuje na utváření osobnosti dítěte, informovanost dětí, ale i rodičů, pedagogů a široké veřejnosti. Jde o to šikaně předcházet, a pokud k ní dojde, včas a správně ji začít řešit. Vhodně zvolený postup je v tomto případě rozhodující, neodborným zásahem lze snadno ublížit oběti a agresor může zůstat nepotrestán. Prevence se proto týká i následné práce s agresory a odborné péče o oběti. Důležitou roli hraje i nespecifická prevence, která se týká všech žáků a její snahou je rozvíjet jejich osobnost a chování žádoucím směrem. Účastníkem šikany se mnohdy stává přihlížející žák, který by se neměl obávat šikanování oznámit. Nespecifická prevence se týká i zatraktivnění školní výuky a nabídky dostatečného množství aktivit, kde nezbývá prostor pro agresivní chování. Realizace a uplatnění programů nelze provést bez bližší znalosti základních pojmů týkající se šikany.

Základním krokem v prevenci je Program proti šikanování. Tento program je součástí Minimálního preventivního programu každé školy, jak je uvedeno v Metodickém pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení.

V první části je zpracována teoretická část, která seznamuje se základními pojmy souvisejícími s šikanou a její prevencí. Jsou zde také uvedené konkrétní programy a projekty, které se problematikou šikany zabývají. Druhá, praktická část je věnována výzkumu v problematice šikanování. Cílem práce je zmapovat zkušenosti žáků 2. stupně základní školy s šikanou a analyzovat jejich spontánní výpovědi o šikaně. Použita je kvalitativní metoda výzkumu, kdy jsme analyzovali respondenty zpracované volné písemné práce na zadané téma šikana.

1. Současný stav

1. 1 Vymezení pojmů

1. 1. 1 Definice šikany

Šikana patří mezi patologické formy mezilidského soužití. Znárodnuje formu agresivního násilí a řadí se mezi formy syndromu CAN (Child Abuse and Neglect). Není to problém pouze pedagogický, ale jde o komplexní problém psychologický, sociologický a mravní (2). Šikanování je rizikový způsob chování, který je přítomný téměř všude. Vyskytuje se již ve školce, mezi dětmi v první třídě, tělesně postiženými, na univerzitách a v mnoha dalších zařízeních (11). Šikanující chování se mezi dětmi a mládeží objevuje čím dál častěji a ve výraznější podobě. Jak uvádějí výzkumy, na našich školách šikanu podstoupilo 41 % dětí. Odborníci předpokládají, že počty agresorů a obětí budou narůstat. Odmítání skutečnosti, tedy přítomnosti šikany mezi dětmi a mládeží, situaci jen zhoršuje a prospívá pouze agresorům a jejich útokům na oběť (15).

1. 1. 2 Základní znaky šikany

Šikana musí splňovat následující základní znaky:

- Převaha síly agresora nad obětí (může jít o převahu fyzickou, psychickou, množstevní převahu, převahu mentální síly, převahu mocenské síly – žáci z vyšších ročníků ubližují těm z nižších).
- Útok je obětí vnímán jako nepříjemný.
- Dlouhodobost i jednorázový útok (15).

Nesnadné bývá určení způsobu a rozsahu agrese, které rozhoduje, zda určité jednání lze pokládat za šikanování. Charakteristické je fyzické násilí, manipulace, oběť může pod výhrůžkou sama činit, co je jí nepříjemné, oběť může být nevybíravě urážena (5). Děti šikanují z různých důvodů, některé nechtějí ublížit, dělají to pro zábavu, jiné mají

radost z působení bolesti a provádějí ji kvůli osobnímu zisku. Také chlapci mají někdy jiný způsob šikanování než dívky, z důvodu jinakosti vrstevnických skupin (6).

1. 1. 3 Varovné signály

Varovné signály upozorňují na jednotlivé formy, typy a projevy šikany. Tyto signály lze rozlišovat na přímé a nepřímé znaky šikanování.

Nepřímé varovné znaky:

- žák vstupuje do třídy s učitelem
- žák je osamělý, bez kamarádů, ostatními přehlížen, působí sklesle
- žák je zesměšňován při nezdaru
- horší prospěch u žáka, pokles soustředění
- žák se vyhýbá tělocviku, celkově má vysokou absenci (14)

Přímé znaky šikanování:

- zesměšňování, nadávání žákovi, neslušné žerty na jeho účet
- stálá kritika žáka
- naléhání na žáka, aby dával agresorovi peníze nebo mu kupoval svačiny
- žák dostává rozkazy a podřizuje se jim
- žák je tlačěn k činům, které jsou nemorální až trestné
- potyčky, při kterých je žák ostatními pošťuchován, bit, ale ostatním to neoplácí (1).

1. 1. 4 Vývojová stadia šikanování

Rozpoznání stadia, v kterém se šikana nachází, je důležité pro správný postup při vyšetřování a řešení šikany.

1. stadium – Zrod ostrakismu

Mírná, většinou psychická forma násilí. Žák se dostává na okraj skupiny a necítí se dobře. Spolužáci ho odmítají, dělají si z něho legraci. Jedná se již o zárodečnou podobou šikanování a existuje zde riziko následného negativního vývoje (1).

Jak je oběti ubližováno: Oběť je ignorována, pomlouvána, její rodiče jsou uráženi, ostatní se posmívají jejím slabostem (14).

2. stadium – Přitvrzování manipulace, počátky fyzické agrese

Ostrakizovaný žák se stává terčem k odreagování nepříjemných pocitů. Psychická forma násilí přerůstá do fyzické agrese (1).

Jak je oběti ubližováno: Oběti vyhrožují zbitím, berou jí peníze, svačinu, ničí oblečení, osobní věci a výsledky jejich činností. Oběti je vyhrožováno anonymně přes mobilní telefon apod., oběť už je „drobně“ fyzicky zraňována (14).

3. stadium – Vytvoření jádra

Vytváří se skupina šikanujících, kteří již oběti ubližují systematicky. Objevují se příznaky 3. stadia – normou třídy je nežalovat; projevuje se hierarchie vlivu a moci. Oběť se smiřuje se stavem věci, agresorům se ale vyhýbá, o šikaně všichni vědí, ale nikdo s tím nic nedělá, ukazuje se tak porušená morálka (1).

Jak je oběti ubližováno: Oběť je nucena vykonávat ponižující příkazy, oběť je fyzicky napadána. Agresoři plivou či močí oběti do pití, oběti je vulgárně nadáváno, agresoři požadují po oběti výkupné za nezbití, ničí oběti sešity atp. (14).

4. stadium – Většina přijímá normy agresorů

Většina třídy přijala normy šikanujících. I mírní a ukáznění žáci se začnou podílet na týrání spolužáka. Může se stát, že oběť přijme svou roli, někdy agresora sama vyhledává, stává se na něm závislou (1).

Jak je oběti ubližováno: Agresoři oběť dusí, kopou, svlékají do naha před spolužáky, pálí ji různými předměty, hrozí oběti zabitím (14).

5. stadium – Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako norma je vlastní všem žákům, dokonce i oběti. Stala se na agresorovi závislou, brání ho. Žáci jsou rozděleni na dvě skupiny, první mají všechna práva, druzí žádná. Agresor ztrácí poslední zbytky zábrán (1).

1. 1. 4. 1 *Určení vývojového stadia*

V počátečním stadiu všichni žáci i oběti jsou vcelku otevřeni mluvit o tom, co se děje. V pokročilém stadiu jsou uzavření, nesdílní, zranění oběti vysvětlují nevěrohodným způsobem. Fyzické násilí nebo neúměrné psychické násilí a jejich

značná frekvence je signálem dlouhodobě trvajících vývoje. Pokud k šikaně dochází déle než tři měsíce a obětí a agresorů je více, jde nejspíš o pokročilé stadium (1).

1. 1. 5 Účastníci šikanování

1. 1. 5. 1 Agresor

Jedinci, kteří šikanují, vykazují často zvýšenou agresivitu vůči vrstevníkům, ale i pedagogům, rodičům či sourozencům. Od dětství jsou spíše temperamentně impulzivní, mající nad ostatními převahu, s nízkou mírou empatie (5).

Motivy k šikanování

Motiv upoutání pozornosti – agresor chce obdiv a přízeň.

Motiv zabíjení nudy – agresor touží po podnětech a vzrušení.

Motiv „Mengeleho“ – agresor je jako badatel, zkoumá co člověk vydrží.

Motiv žárlivosti – agresor závidí nadaným žákům zájem pedagoga.

Motiv „prevence“ – agresorem se stala dřívější oběť, většinou po přechodu na nové působiště, chce zabránit případnému šikanování.

Motiv vykonat něco velkého – celkově neúspěšní agresoři, chtějí dokázat sami sobě, že jsou něčeho schopni (11).

Typy agresorů

Hrubý, fyzický – k šikanování používá fyzické síly, oběti bije a jinak jim tělesně ubližuje. Rodiče těchto agresorů často praktikují tělesné tresty a přísné zákazy. Toto chování agresor ve škole promítá ke své oběti.

Jemný, kultivovaný – ve vztahu k dospělým velice slušný, avšak v nepřítomnosti pedagoga zahajuje promyšlenou šikanu. Stojí zde jakoby v pozadí, posluhovači plní jeho nařízení. Rodiči je obvykle vychováván velice pedantsky, důsledně musí vykonávat příkazy rodičů, svobodná vůle dítěte je potlačována (14).

Srandista – vše je pro něho pouze zábava, netrápí se zodpovědností a obavami. Pokud je nařčen z ublížení, brání se, že to byla pouze legrace a většina s ním ze strachu z šikany souhlasí. Výchova bývá většinou volnější.

Spouštějící ekonomickou šikanu – agresori pocházejí mnohdy z rodin, kde se mu nedostává citu, upřednostňuje se zde blahobyt, materiální věci. Dítě dostane vše co chce hned, těchto věcí si tudíž neváží a neváží si ani vztahů (14).

1. 1. 5. 2 Oběť

Obětí se může stát v podstatě každý, není proto snadné charakteristiku oběti vystihnout. Přesto lze říci, že jedinci z rodin s nadměru ochrannou výchovou, kde dítě není vedeno k samostatnosti a zdravé průbojnosti, a rodin požadujících naprostou poslušnost, se stávají oběťmi častěji (1). Oběť většinou není fyzicky silná jako agresor, má nízký sklon k násilnému jednání a neuchyluje se k němu při řešení konfliktů. Bývá empatická, snadno odpouští a nerada se uchyluje ke lži, v třídním kolektivu není významně vlivná (3).

Příčiny šikanování

- jakákoli odlišnost oběti
- přesměřování ochranná výchova
- sociální nemotornost
- osobnostní výjimečnost a schopnosti
- vyjadřování náboženského postoje
- emoční nestálost
- zdravotní nebo psychický handicap
- příslušnost k etnické menšině či skupině migrantů
- situace související s přestupem do nové skupiny (1)

Následky pro oběť:

Jakákoli forma šikany může dítě zranit, záleží na charakteru povahy oběti, pomoci, která jí byla poskytnuta rodiči, školou, odezvě spolužáků a na agresorově způsobu jednání.

Bezprostřední následky: fyzické, intelektuální, sociální, dopad na sebevědomí, citové a psychologické důsledky.

Známky dlouhotrvajících psychologických důsledků: odmítání školy a školní fobie, nesmělost a sociální fobie, posttraumatická stresová porucha, naučená bezmoc, deprese, sebevražedné sklony, sebevražda, vražda.

Následky šikany mohou trvat až do dospělého věku, kdy se odráží všeobecně ve vztazích nebo například v zaměstnání, kde šikana může pokračovat (6).

1. 1. 5. 3 Přihlízející šikaně

Jde o skupinu žáků s nedostatečnou mírou statečnosti, odpovědnosti. V důsledku tlaku skupinových norem se i původně morálně nezávadní žáci před šikanou cítí paralyzováni a dále se tak snižuje jejich mravní úroveň. Nebezpečí šikany tkví zvláště v tom, že se týká všech zúčastněných (1). Přihlízejícím by se proto mělo pomoci uvědomit si, že jejich mlčení dělá agresora silnějšího a přispívá k ubližování oběti. Neměli by mít obavu sdělit dospělým, jakého krutého jednání byli svědky, což vyplývá z pocitu bezpečí, který by jim v tomto směru měl být poskytnut (31).

Šikanování působí škodu mezi členy celé skupiny a ve skupině jako celku. Ničivé následky se projevují především ve fyzickém a psychickém poškození zdraví oběti, upevňování antisociálních názorů a stanovisek u agresorů, formování nesprávných představ o společnosti u zbylých členů skupiny, oslabení pedagogického vlivu u skupiny jako celku (11).

1. 2 Kde k šikaně dochází

Místa, která si ve školních prostorách žádají větší ostražitost, jsou především: třída, toalety, tělocvičny, šatny, skrytá místa ve škole (schody ke kotelně, na půdu apod.), pokoje na horách a výletech, ostatní prostory školy (hřiště, dílny atp.) (14).

1. 3 Kyberšikana

Konkrétní ukázka zneužití moderních technologií, druh šikany, využívající elektronických prostředků (např. mobilní telefony, e-maily, internet, blogy a další). Stává se závažným problémem a v řadě zemí již proti ní přijali nové zákony a různá bezpečnostní opatření (např. od roku 2006 je kyberšikana v USA tzv. federálním zločinem). Kyberšikana se může rozšiřovat velmi rychle a dosahuje mnohem větších rozměrů než ostatní formy šikany. Agresor v tomto případě nemusí být fyzicky ani sociálně zdatný. Obětí se také může stát kdokoli, avšak vyšší nebezpečí hrozí dětem závislým na mobilních telefonech a počítačích. Při kyberšikaně může agresor oběť sledovat kdekoli, a lze tak stupňovat klasické formy šikany. Útoky prostřednictvím kyberšikany se oběti mohou znovu připomínat (znovu pročitání textových zpráv; webové stránky, které nemůže vymazat apod.) Divák kyberšikany může být každý, kdo má připojení na internet. Ponížení oběti si mohou prohlédnout spousty lidí, což může vést až ke zhroucení oběti (1).

Cílený výzkum, který se konal v loňském roce mezi tisíci žáky od 8 do 15 let, prokázal, že kyberšikana je naprosto nedílnou součástí tradičních forem šikanování. Výzkum dále ukázal, že agresori nejčastěji používají mobilní telefon a to v téměř 70 %, chat ve 30 %, e-mail ve 29 %, Facebook ve 14 % a v 5 % případech kyberšikana proběhla prostřednictvím speciálně vytvořených webových stránek. Výzkum prokázal, že kyberšikana úzce souvisí s klimatem ve třídě. Jako nejpřekvapivější nález odborníci uvádějí, že 78 % obětí kyberšikany uvedlo znalost totožnosti agresora. Což by bylo v rozporu s tvrzením, že jde o anonymní způsob útoku. Otázkou je, zda se děti při určení agresora nezmýlily (4).

1. 3. 1 Projevy kyberšikany

Některé z projevů kyberšikany:

- dítěti se někdo pokouší prostřednictvím počítače ukrást osobní údaje
- dítěti jsou zasílány útočné, hanlivé, výhružné a obtěžující e-maily, zprávy

- prostřednictvím webových stránek jsou zveřejňovány informace či obrázky, které dítě zesměšňují
- agresor uráží oběť na diskuzních fórech
- agresor vyfotí či kamerou zachytí oběť, kterou fyzicky napadl a dále snímky šíří elektronickou cestou (1)

1. 3. 2 Kontrola a prevence kyberšikany

Minimální opatření ze stran rodičů jsou např.: tzv. rodičovský zámek na filtrování obsahu, který blokuje dětem obsah stránek nevhodný pro jejich věk, zpětný výpis hovorů, prohlížených webových stránek, nastavení limitu volání a další (1). Odborníci zdůrazňují úlohu školy v prevenci kyberšikany – osvěta, osobní zájem učitele o kyberprostor, účast školního ICT pracovníka v preventivních programech, znalost dětí v používání softwarové blokace, naučit je, jak chránit svoji identitu a že by si měly ponechávat případný důkazní materiál (4).

1. 4 Prostředí

Prostředí má značný význam pro výskyt šikanování.

Společnost

Nepříznivé působení společenských vlivů nelze opomenout a musí se na ně brát zřetel při hledání cest k ochraně dětí. Média denně zahlcují děti násilím. Těžko se setkáme s hodnověrně zobrazeným soucitem, strastí nebo pocitem viny.

Rodina

Rodiče agresorů obvykle dostatečně nenaplní citové potřeby svých dětí. Chybí zde uznávání mravních a duchovních hodnot. Jako by děti hrubost a agresivitu rodičů poté vracely nebo napodobovaly. Část agresorů je vychovávána tvrdě, pevně, bez lásky.

Hyperprotektivní matka a absence otce bez jiného mužského vzoru se objevuje u „typických“ obětí. Oběti se vyskytují také v rodinách, kde je matka dominantní a otec submisivní, popřípadě chybí (11).

Vztažná skupina

Děti mohou čas trávit v nevhodných „partách“, kde panují různá pravidla, a kde tak dochází k „tréninku“ šikany (11).

Škola

Školy chápající následky šikany, její vliv na morálku, žáky, zájem o studium, pedagogy, rodiče, dodržují opatření proti šikanování. Lze se setkat i se školami, které sice ujišťují, že šikanu netolerují, avšak jejich opatření proti šikaně jsou minimální. Důležitá je v tomto směru spolupráce rodiny se školou. Je právem rodičů být do řešení zapojeni, ale zároveň musí porozumět roli školy a jejím možnostem (6).

Klima školy – Vyjadřuje kvalitu vztahů mezi jedinci a kvalitu sociálních procesů, které fungují v konkrétní škole, jak ji prožívají, chápou a hodnotí učitelé, žáci a ostatní zaměstnanci školy (19). Školní klima má významný vliv na násilné chování. Násilné jednání bude tím častější a tvrdší, čím bude klima školy méně zdravé a naopak zdravé školní klima výskyt tohoto jednání přirozeně snižuje (9).

Osobnost pedagoga – V osobnosti se můžou nacházet nedostatky jako morální nezralost, chybějící nadání pro pedagogickou profesi, nedostatky v oblasti motivace a mravnosti, až po výraznou patologii (11).

1. 5 Prevence

1. 5. 1 Základní rozdělení

Primární prevence

Předcházení situacím, které jsou ohrožující v celé sledované populaci. Jedná se o záměrné, systematické a komplexní posilování forem zdravého životního stylu a minimalizování výskytu a důsledků rizikového chování.

Sekundární prevence

Specializuje se na rizikovou skupinu nadměru ohroženou negativním jevem.

Terciární prevence

Zaměřena na osoby, u kterých se negativní jev vyskytl, a snaží se o zmenšení důsledků závadného jevu (24).

Specifická prevence

Specifická prevence se zabývá preventivním působením zaměřeným přímo na problematiku konkrétního jevu, kterému se prevence snaží předejít (13).

Nespecifická prevence

Podporuje a rozvíjí způsoby chování, které jsou v dané společnosti žádoucí. Děje se tak výchovou v rodině, ve škole a výchovou a vzděláváním ve společnosti (24).

1. 5. 2 Prevence šikany – rozdělení

Primární prevence

V situacích, kdy k šikaně ještě nedošlo. Jde o výchovu harmonické osobnosti dítěte, informovanost dětí, rodičů i veřejnosti o šikaně, preventivní aktivity ve školách. Vytváření otevřených, přátelských a bezpečných vztahů mezi členy školního společenství, školní komunity.

Sekundární prevence

V případech, kdy k šikaně již došlo, a tudíž musí být použity takové prostředky k nápravě, aby se šikana znovu neobjevila. Patří sem včasná diagnostika, okamžité vyšetření šikany, pedagogické opatření (ochrana oběti před dalšími útoky, rozhovor s rodiči obětí, jednání s rodiči agresorů, komunikace s ostatními rodiči, jednání s třídním kolektivem), výchovná práce s agresory (2).

Terciární prevence

Terciární prevence se týká možnosti škol využít speciální pracoviště, kde by se celodenně pracovalo především s agresory. Předpokladem je však možnost nebezpečného původce hrubé a kriminální šikany ze školy vyjmout. Dlouhodobou odbornou péčí ale potřebují i oběti pokročilých šikan, které trpí následky posttraumatické stresové poruchy (32).

Nespecifická prevence

Žákům je nabídnut program, který jim neumožní pomyslet na problémové, agresivní nebo sociálně patologické chování. Atraktivní výuka a zajímavý školní program, jenž bude předcházet nudě, která může být příčinou šikanování.

Školy se mohou zapojit do některého ze speciálních programů: např. „Zdravá škola“, „Dokážu to?“, „Začít spolu“ (2).

1. 5. 3 Prevence šikany ve světě

Dan Olweus v Norsku v letech 1983-1985 vedl celonárodní kampaň proti šikanování. Součástí této strategie se stal intervenční program – What We Can Do About Bullying (Co můžeme dělat se šikanováním?), který byl uskutečněn na 24 základních a středních školách. Základní strukturou tohoto intervenčního programu jsou postupy na celoškolské, třídní a individuální úrovni (22). Výsledkem programu bylo padesátiprocentní snížení výskytu šikanování v období dvou let (11).

Další světové programy z Olweusova programu více či méně vycházejí. Ve Velké Británii proběhl intervenční programem Sheffieldský projekt, a to v letech 1991–1994. Pracovalo se zde s 23 školami (šestnácti základními a sedmi středními). Studie zaznamenala snížení šikanování na základních školách o 17 %, na středních školách se šikanování snížilo pouze o 3 až 5 % (12).

1. 5. 4 Prevence v České republice

Prevence šikany je potřeba v případech, kdy k ní zatím nedošlo, tedy nebyla upozorována, a také v případech, kdy byla prokázána a byla proti ní použita opatření k nápravě, a nyní jde o to, aby se situace neopakovala (2).

V prevenci šikanování by měl být důraz kladen na utváření dobrých vztahů v třídních kolektivech a zabývání se těmito vztahy, dříve než ke vzniku šikanování dojde. K tomu je nutné zabezpečit vzdělávání pedagogických pracovníků v problematice utváření dobrých vztahů, v práci se skupinovou dynamikou, v posilování a upevňování zdravých třídních norem žáků jako prevence šikanování (21).

Školy a školská zařízení usilují o vytváření bezpečného prostředí těmito prostředky:

- podpora solidarity a tolerance, vědomí sounáležitosti
- podpora a vytváření podmínek pro zapojení všech žáků do aktivit třídy a školy

- uplatnění spolupráce mezi dětmi a rozvoj jejich vzájemné úcty
- rozvoj jednání v souladu s právními normami a s důrazem na právní odpovědnost jedince (21)

Za aktivity školy v oblasti prevence šikanování a násilí mají odpovědnost ředitelé škol a školských zařízení. Ti mají dále zaručovat vzdělávání pedagogických i nepedagogických pracovníků v akreditovaných kurzech v problematice šikanování. Mají zprostředkovat dohled pedagogických pracovníků nad žáky ve škole v době před a mezi vyučovacími hodinami a podle potřeby při přecházení mezi budovami. Pedagogickým pracovníkům i žákům mají zajišťovat informace o negativních důsledcích šikanování, především poukázáním na nebezpečí podceňování počátečních projevů šikanování. Mají zajistit doplňování literatury z dané problematiky do školních knihoven. Každá škola si zhotovuje vlastní Program proti šikanování, který je součástí Minimálního preventivního programu. Na jeho realizaci se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci školy, koordinaci provádí školní metodik prevence. Hlavní součástí programu je krizový plán, pro případ, že k šikaně dojde. Měly by v něm být zahrnuty kompetence jednotlivých osob a specifický postup a způsob řešení (21).

System organizace a řízení prevence:

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR

Krajský úřad

Krajský školský koordinátor prevence

Okresní metodik preventivních aktivit

Ředitel školy

Školní metodik prevence – pedagogický pracovník školy či školského zařízení, tzn.

výchovný poradce, školní speciální pedagog či školní psycholog

Třídní učitel (23)

1. 5. 4. 1 Schéma prevence školních šikan

Model ucelené pomoci, jak ji uvádí PhDr. Kolář, má následujících sedm vrstev:

1. Pedagogická komunita
2. Specifický program proti šikanování jako důležitá součást školní komunity
3. Odborné služby rezortu školství, mající za úkol řešit pokročilé šikany a zajišťovat servis v oblasti prevence šikanování (pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, speciálně pedagogickými centry, diagnostickými ústavami apod.)
4. Spolupráce škol s odborníky z jiných rezortů a nestátními organizacemi zabývajícími se prevencí šikanování (kriminálníci pro mládež, sociální kurátoři, dětská psychiatrie)
5. Pomoc a podpora krajských úřadů a ministerstva školám při vytváření prevence šikanování.
6. Kontrola připravenosti škol ochránit děti před šikanováním ze strany české školní inspekce, krajských úřadů a ministerstva.
7. Monitorování situace a zabezpečování ochrany práv dětí úřadem Ombudsmana a nevládními organizacemi (například Amnesty International v ČR, celostátní sdružení Společenství proti šikanování apod.) (22).

1. 5. 4. 2 Postup odhalování a řešení šikanování

Významným prvkem, který hraje ve vyšetřování roli, je strach, nejen obětí, ale i agresorů a dalších účastníků. Kvalifikovaný odhad stádia a formy šikanování je základem pro kvalitní vyšetření šikany. Vyšetřování se liší podle stádia, ve kterém se šikanování nachází (21).

Prostředky k odhalení a diagnostice šikanování

K odhalení a diagnostice slouží množství prostředků počínaje metodami jako pozorování, zaměřením se na přímé a nepřímé znaky šikanování, používání rozhovorů, dotazníků, depistážních dotazníků a příbuzné metody, například schránky důvěry a sociometrická šetření (2).

Testová diagnostika:

Sociometrie – prostřednictvím testů mapuje situaci ve skupině, měří sociální vztahy uvnitř malé skupiny, kde se členové znají (11). Příkladem je sociometricko-posuzovací dotazník SO-RA-D V. Hrabala, který měří vztahy ve třídě a napomáhá tak

poznat strukturu třídy, diagnostikovat sociální vztahy a postavení jednotlivých žáků v kolektivu třídy. Pomocí dotazníku lze získat poznatky o třídě jako neformální skupině, o její soudržnosti a emoční situaci (8).

Jedná se o nepřímou metodu, potencionální agresori nepoznají, o co při vyšetřování jde. Dalším dotazníkem je DSSR – dotazník specifických rolí, který zjišťuje vztah jednotlivců k násilí nebo k altruismu (11).

Metody vyšetřování šikanování:

Při počáteční šikaně (se standardní formou) se doporučuje následující strategie:

1. Rozhovor s informátory a oběťmi.
2. Nalezení vhodných svědků.
3. Individuální, popřípadě konfrontační rozhovor se svědky (nekonfrontovat oběti a agresory).
4. Zajištění ochrany obětem- pořadí toho kroku není pevně určeno, nutnost bezodkladně chránit oběť.
5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi (11).

Pokročilá šikana- skupinové násilí vůči oběti vyžaduje následující postup:

1. Překonání šoku pedagoga a bezodkladná záchrana oběti.
2. Dohoda pedagogických pracovníků na spolupráci a postupu vyšetřování.
3. Zabránění domluvě agresorů na nepravdivé výpovědi.
4. Pokračující pomoc a podpora oběti.
5. Nahlášení policii.
6. Vlastní vyšetřování (21).

1. 5. 4. 3 Programy a projekty v rámci prevence šikanování

Český školní program proti šikanování

Jedná se o speciální, celoškolní program, který se konal v rámci širšího projektu Zdravá škola. Základní varianta programu je určena zejména školám, kterým se podařilo vybudovat příznivé sociální klima. Program je zaměřen výlučně na specifickou primární prevenci a sekundární prevenci. Pedagogové by měli dokázat diagnostikovat a

léčit počáteční stádia šikanování. V případě rozvinutí pokročilé šikany musí pedagog umět kooperovat s odbornými pracovníky. Základním předpokladem projektu je celoškolský přístup, to znamená začlenění speciálního programu do systému školního vzdělávacího programu a podíl všech pracovníků školy na prevenci (12).

V projektu by nemělo chybět 13 „klíčových komponent“, které by měly být součástí každého projektu – společné vzdělávání a supervize, užší realizační tým, zmapování situace a motivování pedagogů ke změně, společný postup při řešení šikanování, prevence v třídních hodinách, prevence ve výuce, prevence ve školním životě mimo vyučování, ochranný režim, spolupráce s rodiči, školní poradenská služba, spolupráce se specializovanými zařízeními, vztahu se školami v okolí, evaluace (10).

V prosinci 2003 byl ukončen dvouletý program MŠMT ČR, který ověřoval speciální program proti šikanování. Po čtyřech měsících od zavedení programu se výskyt šikany v testovací škole snížil o průměrně 42,5 %, ve třídách, kde fungoval užší realizační tým, dokonce o 50 až 70 %. V kontrolní škole, která program zavedený neměla, se výskyt šikany nezměnil (12).

Projekt „Škola podporující zdraví“ – „Zdravá škola“

Jedná se o mezinárodní program podpory zdraví ve škole, jehož rozvoj je podporován za spolupráce Světové zdravotnické organizace, Evropské unie a Rady Evropy (19).

Projekt si klade za cíl výchovu a rozvoj harmonické osobnosti, která je schopná se všestranně vzdělávat pro další profesi a zařazení do praxe v každodenním životě.

Zásady školy podporující zdraví

1. Pohoda prostředí

Pohoda věcného, sociálního, organizačního prostředí.

Příjemné pracovní prostředí a okolí školy, podporující osobní rozvoj.

2. Zdravé učení

Smysluplnost

Možnost volby, přiměřenost.

Spoluúčast a spolupráce.

Motivující hodnocení.

3. Otevřené partnerství

Výchova k demokracii

Kulturní a vzdělávací akce školy pro okolí (27).

Projekt Minimalizace šikany

Tříletý projekt, který proběhl celkem na 17 pilotních školách, byl zahájen v roce 2005. Každá škola si pro práci se šikanou sestavila vlastní program, jehož obsahem byla prevence a konkrétní kroky v případě výskytu šikany. Školy měly možnost zahrnout do výuky témata šikany, osobnostní a sociální výchovu, komunikaci a téma vztahů v kolektivu (18).

Projekt byl iniciován a financován Nadací O2 a koordinován občanským sdružením ASIS (specialista na obecně prospěšné vzdělávací programy). Český odborník na šikanu PhDr. Michal Kolář je odborným garantem tohoto projektu (16).

Fáze programu

- 1.Úvodní měření: Při zahájení programu ve škole vyplní žáci 2. stupně dotazník na téma šikanování pro určení výskytu šikany, pro pedagogy je určen znalostní dotazník.
- 2.Vzdělávací semináře: Učitelé z každé školy se zúčastní 4 víkendových seminářů
- 3.Konzultace: Každá škola má konzultanta, který napomáhá se zavedením vlastních školních speciálních programů proti šikanování do školní praxe.
- 4.Závěrečné měření: Žáci 2. stupně opět vyplní dotazník, po porovnání s úvodním se určí změny ve výskytu šikanování (17).

Výsledky projektu

Po roce od zahájení projektu v 9 pilotních školách šikanu podstoupilo o 21 % méně dětí. Zvýšení informovanosti o šikaně vzrostlo u dětí o 10,19 % a 82 % dětí se cítí informováno o šikaně (20).

Silní bez násilí

Je mezinárodní projekt prevence šikany a násilí na dětech. Pilotní projekt Silní bez násilí se v Česku ověřuje na Základní škole Gajdošova v Brně, která spolupracuje

s občanským sdružením TRIALOG. V Německu, kde metoda vznikla, se již několik let osvědčuje (29). Základní ideou projektu je prostřednictvím zážitkových technik, modelových situací, hudby a tance pracovat na posílení sebevědomí a odvahy dětí a případně poskytnutí vzoru pro řešení násilí a šikany v jejich okolí (30).

1. 5. 5 Konkrétní techniky práce s žáky

Práce s oběťmi a potencionálními oběťmi

a) Vyhýbání se šikanování

b) Metody pěstování odolnosti vůči projevům šikanování

Jedná se o možnost nácviku zvládnání vzájemných konfliktů a nácvik nezbytných sociálních dovedností, posilování sebevědomí, vybavení žáků odolností vůči útokům a projevům agrese přicházejícím od spolužáků. Nutnou podmínkou použití těchto metod je znalost jednotlivých žáků, vztahů ve třídě a opatrnost (2).

Práce s agresory

Posilování sebedůvěry se netýká jen obětí, ale i agresorů a ostatních žáků. K posílení sebevědomí u útočníků pomáhá častější užívání pochvaly (2). Důležitý je také rozvoj sociálních dovedností žáků, pomocí kterého lze předcházet některým problémům v chování, popř. je eliminovat. Kvalitní sociální dovednosti jsou ve školním prostředí nezbytné, podílí se např. na celkovém fungování žáků ve škole, schopnosti pracovat týmově, mít pozitivní postoj k sobě samému a k druhým lidem. Pro žáky je podstatné osvojení si kvalitních sociálních dovedností a jejich úspěšné použití nejen ve školním prostředí (8).

a) Budování osobní perspektivy agresorů

Snahou je, aby tito žáci věděli, co čekají od budoucnosti a proč stojí za to chovat se dobře. Perspektiva pro ně znamená zdroj pocitu bezpečí, jistoty, sebedůvěry a sebevědomí (2).

b) Odplavování stresu a agresivity

- Relaxační techniky – např. při hodinách tělocviku. Učí uvědomovat si, jak tělo reaguje na stres, umožňuje kontrolovat pocity a chování.

- Nabídka vzrušujících aktivit – nabídnout agresorům, ale i všem dětem rozmanitou škálu aktivit pro volný čas.

c) Pěstování empatie

Dětem často schází schopnost vcítění se do druhého. Žák, který ubližuje, si často nedovede představit, co jeho oběť pociťuje.

e) Získání agresorů na stranu pedagoga

Lze dosáhnout několika způsoby: přátelskou dohodou, pověřením zodpovědným a náročným úkolem, udělením funkce ochránce slabých.

f) Metoda usmíření agresora a oběti

Snaží se o vnitřní změnu vztahů mezi obětí a agresorem. Metoda může být využita za podmínek: počáteční stadia šikany, agresor projevuje snahu o zlepšení svého chování.

g) Převedení agresora/oběti do jiné třídy/školy

Přístup vyžaduje znalost třídních kolektivů, do kterých budou účastníci šikany umístěni (2).

Výchovná opatření

Vhodná je další práce s agresorem, zprostředkovat mu náhled na vlastní chování, pokud je potřeba, zajistit mu služby pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů (21).

Opatření, která mohou být pro potrestání agresora použita:

- tzv. výchovná opatření (napomenutí a důtka pedagoga, ředitele, podmíněčné vyloučení a vyloučení ze studia)
- snížení známky z chování
- převedení do jiné třídy
- krátkodobý dobrovolný pobyt v diagnostickém ústavu, diagnostickém ústavu pro mládež nebo ve středisku pro mládež

- umístění do diagnostického ústavu na předběžné opatření a následné nařízení ústavní výchovy (11)

Práce se všemi žáky

a) Ochrana před vlivem násilí v mediích a pornografií

Nebezpečí je v přímém napodobování mediálního násilí.

b) Osvěta

Dostatečná informovanost všech žáků o problematice šikanování (letáčky, brožury, školní nebo třídní diskuze, v rámci předmětů jako občanská výchova apod.)

c) Žákovské smlouvy

Spolupodílení žáků na sestavování školního řádu. Soudí se, že když si žáci řád vytvoří a schválí, budou ho poté více dodržovat.

d) Vytvoření zdravého jádra třídy

Prostředek spočívá v pozitivním ovlivňování třídního kolektivu, ve smyslu netolerance šikanování.

e) Mravní výchova

Výchova k toleranci, solidaritě, umění pomoci druhým lidem.

f) Pěstování spolupráce mezi žáky (2)

Fyzická aktivita je důležitá pro tělesnou a duševní pohodu. Žáci, především ti mladšího školního věku, potřebují rovnováhu mezi výukou a přestávkami, kdy fyzická aktivita přináší možnost relaxace a redukce stresu, zmírňuje se při ní neklid a žáci zůstávají při další výuce soustředění (7).

1. 5. 6 Organizace zabývající se problematikou šikany

Střediska výchovné péče (SVP)

Školská zařízení, která bezplatně poskytují diagnostické, preventivně-výchovné a poradenské služby dětem a mládeži, rodičům a pedagogům.

Práce SVP při řešení problémů šikany:

- s přímými účastníky šikany (diferencovaná individuální, rodinná a skupinová sezení, konzultace atp.)
- s třídními kolektivy (podpora formování nových vztahů)
- s rodiči (pomoc a poradenství v souvislosti se šikanou)
- s pedagogy (odborné a metodické rady v problematice šikanování)

Střediska nabízejí:

- Ambulantní služby
- Celodenní péči
- Preventivně-výchovný pobyt (1)

Pedagogicko-psychologické poradny (PPP)

Jedná se o zařízení výchovného poradenství pro děti a mládež, která poskytují psychologickou, speciálněpedagogickou a sociálněpedagogickou péči. Dále uskutečňují programy primární prevence a výchovným poradcům, školním metodikům prevence a učitelům zajišťují metodickou pomoc (26).

Diagnostické ústavy

Školská zařízení, v kterých se vykonává ústavní nebo ochranná výchova. Dítě je sem umístěno v případě, že se nezdařilo úsilí rodičů, školy ani spolupracujících organizací o nápravu jeho chování. Dítě je přijímáno na základě nařízení ústavní výchovy, uložené ochranné výchovy nebo předběžného opatření, které vydává soud (1).

Sociální pracovníci a sociální kurátoři

Pracovníci sociálně-právní ochrany dětí a mládeže. Zabývají se výchovnými problémy dětí a mladistvích. Jde o bezplatné služby. Kurátor podporuje rodinu a ze zákona má povinnost chránit zájmy dětí. Poskytuje možnosti řešení, napojení na odborníky. Terapii neprovádí (1).

Neziskové organizace

Občanská sdružení a další organizace, zabývající se problematikou šikany. Například Bílý kruh bezpečí (Sdružení pro pomoc obětem trestné činnosti), Prevcentrum (organizace zabývající se primární prevencí sociálně patologických jevů), americká iniciativa Big Brothers, Big Sisters (u nás projekt nese označení „Pět P“) a další (2).

Rodičovská linka- 840 111 234

Telefonické odborné poradenství poskytující krizovou pomoc rodičům a prarodičům z celé České republiky. Tyto služby zajišťuje psycholog. Poradí zde, na kterou konkrétní organizaci se popřípadě obrátit (1).

Linky důvěry

Telefonická pomoc v krizových a obtížných situacích, navrhnou konkrétní organizaci v okolí bydliště člověka s problémem (1). Meziroční růst problematiky šikany v telefonátech na Linku bezpečí představuje zhruba 1 %, což činí přes 300 volání. Věk účastníků šikanování se snižuje, z období puberty se posouvá do období staršího a mladšího školního věku. Nejvíce volají děti ve věku 12-15 let (28).

Internetové poradny

Přímé poradenství pro rodiče, kteří mají podezření na šikanu, nebo rodiče obětí a agresorů, učitele a samotné děti. Doporučí kroky a poskytnou kontakty na odborná pracoviště (1).

Dětská psychiatrie a psychiatrické léčebny

Stav oběti šikany, která například trpí dlouhodobou úzkostí nebo depresí, vyžaduje psychiatrické vyšetření a následnou péči. Psychiatrické posouzení je významné i u dětí s nezvladatelnou agresí a s jinými závažnými poruchami chování (1).

1. 6 Šikana z právního hlediska

Pokud pachatel nedosáhl 15 let věku, nemůže být trestně stíhán. Proti takovému agresorovi přesto lze zasáhnout, těžší stupně šikany by měly být řešeny soudem pro děti a mládež. Ten může uložit dohled probační a mediační služby, dalším krokem je umístění do diagnostického a poté výchovného ústavu pro děti a mládež. V nejkrajnějších případech může být jedinec odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, který si mladší 18 let odpykává ve výchovném ústavu pro mládež. Pokud k šikaně došlo v době pobytu ve škole, zodpovídá za vzniklou újmu školské zařízení. Rodič může vyžadovat na školském zařízení náhradu škody na věcech i zdraví, jak psychickém, tak fyzickém (14).

Pokud šikana proběhla v době vyučování, zodpovídá za ní škola. Prokáže-li se nedbalost ze strany ředitele školy nebo některého pedagoga, může být právně nebo pracovně-právně potrestán. Na škole lze požadovat i náhradu škody vzniklé jako následek šikany, lze požadovat náhradu na věcech a na zdraví, včetně způsobené psychické újmy (25).

2. Cíle práce a výzkumné otázky

2.1 Cíle práce

Cílem práce je zmapovat zkušenosti žáků 2. stupně základní školy s šikanou a analyzovat jejich spontánní výpovědi o šikaně.

2.2 Výzkumné otázky

Výzkumná otázka č. 1: Jaké jsou zkušenosti žáků 2. stupně základní školy se šikanou?

Výzkumná otázka č. 2: Jaká je informovanost žáků 2. stupně základní školy o formách šikany a míře nebezpečnosti jednotlivých forem?

3. Metodika

3. 1 Použité výzkumné metody

V této práci jsme použili kvalitativní metodu výzkumu, kdy byly potřebné informace získány analýzou anonymních volných písemných prací žáků 2. stupně základních škol. Bakalářská práce byla součástí projektu Prevence kriminality – Prevence šikany na základních školách, který spolufinancovala Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a Ministerstvo zdravotnictví. Data byla získána podle metodiky Mgr. Evy Kadlecové v rámci výše zmíněného programu. Na sběru dat jsem se podílela společně s Mgr. Dominikou Průchovou a Mgr. Alenou Švancarovou. V rámci projektu byla data dále zpracovávána jinou cestou; rozbor, analýzu a výzkum, který předkládám, jsou však výsledkem mé vlastní práce.

Respondenti vypracovávali práce na námi zhotovené pracovní listy. Na základě výzkumných otázek jsem dále stanovila čtyři výzkumné oblasti, kterými jsem se konkrétně zabývala. Předem byly stanoveny možné varianty výpovědí, které jsme výzkumem potvrdí, rozšíří nebo zruší.

3. 2 Charakteristika zkoumaného souboru

Před zahájením výzkumu jsme telefonicky oslovili ředitele jednotlivých škol, kteří nám následně výzkum umožnili.

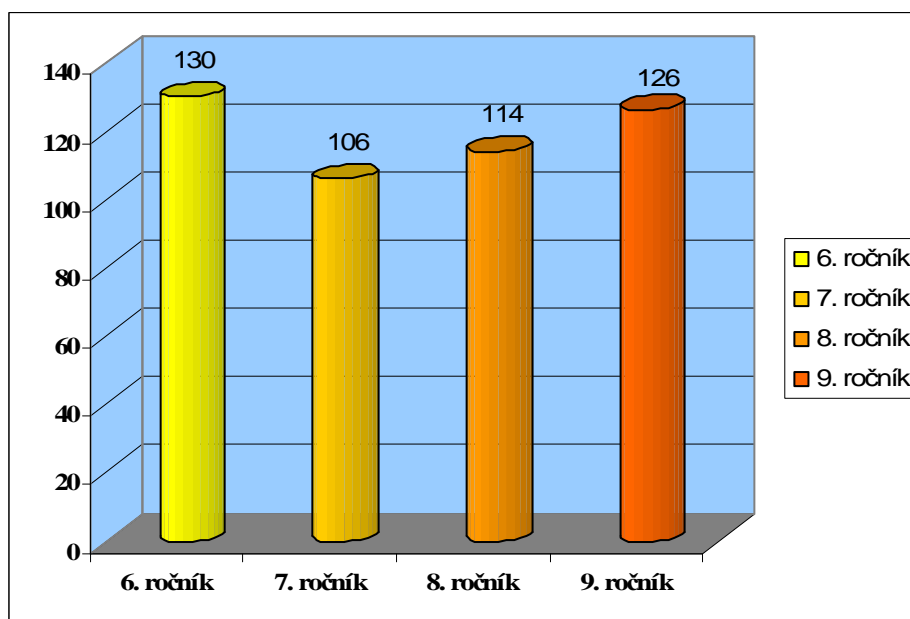
Respondenty výzkumu byli žáci 2. stupně základních škol. V Českých Budějovicích se do výzkumu zapojilo 344 respondentů, v Třeboni 139 respondentů, 119 ve Zlivi a 84 respondentů bylo z Nových Hradů. Kriteériem pro výběr respondentů bylo zastoupení žáků z velkých, středních a malých škol. Celkem jsme do škol rozdali 970 pracovních listů, ze škol se nám vrátilo 686 prací. Z tohoto počtu bylo 212 prací pro výzkum nevyhovujících a to z důvodu nečitelnosti nebo obsahově neodpovídaly zadání. V závěru jsme k analýze použili 474 prací.

4. Výsledky

Pro lepší přehlednost jsme výsledky výzkumu zaznamenali do níže uvedených grafů a tabulek. Informace v nich uvedené jsme získali analýzou volných písemných prací. Zajímaly nás údaje, které jsme rozdělili do čtyř oblastí, v rámci kterých jsme zjišťovali nejčastěji uváděné situace. Před provedením analýzy jsme si stanovili potencionální výpovědi, které jsme v průběhu práce rozšiřovali dle zjištěných faktů. V levém sloupci tabulek jsou nejčastější uváděné výpovědi, v pravém počty respondentů, kteří je popsali ve svých písemných pracích. Pro každou zkoumanou oblast je zhotoven graf, který uvádí souhrnně informace ze všech ročníků. Tabulky jsou dále rozděleny podle věku respondentů, respektive podle jednotlivých ročníků 2. stupně základních škol.

V rámci výzkumné otázky, v které jsme zjišťovali, jaké jsou zkušenosti žáků 2. stupně základní školy s šikanou, jsme si zvolili dvě oblasti, kterými jsme se dále blíže zabývali. První oblastí byly nejčastěji uváděné důvody šikanování, tedy koho respondenti popisovali jako oběť. Druhou oblastí byl průběh šikanování – jak se účastníci šikanování v příbězích zachovali. V rámci druhé výzkumné otázky, která se zabývala informovaností žáků 2. stupně o formách a míře nebezpečnosti jednotlivých forem, byly také zvoleny dvě oblasti, kterými jsme se poté hlouběji zabývali. Zde jsme se zaměřili na formu šikanu, která byla v pracích popsána a jaký měl respondenty uvedený příběh konec.

Graf 1: Zastoupení jednotlivých ročníků ve výzkumu

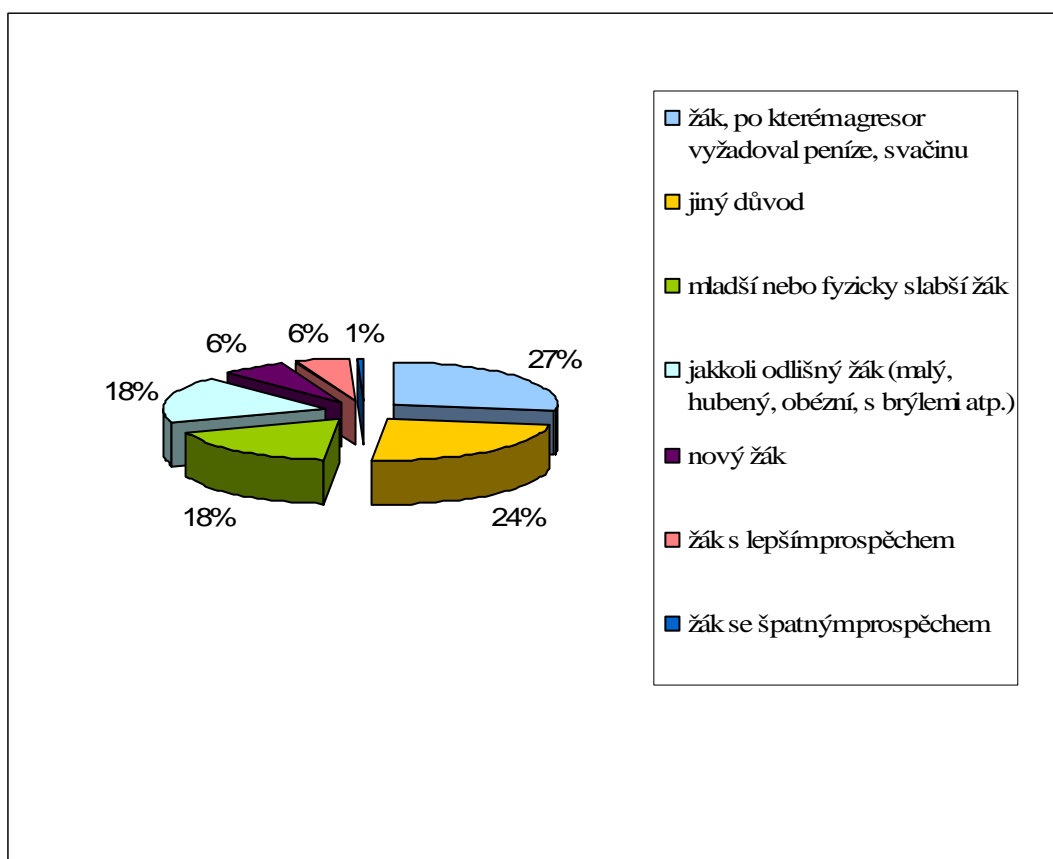
Zdroj: vlastní výzkum

V grafu 1 je zobrazený počet respondentů z jednotlivých ročníků, který se výzkumu účastnil. Celkem se na výzkumu podílelo 476 respondentů. Nejvíce byl s počtem 130 respondentů zastoupen 6. ročník, na druhém místě s počtem 126 respondentů 9. ročník, na třetím s počtem 114 respondentů osmý ročník a nejmenší počet respondentů - 106, reprezentoval 7. ročníku.

První zkoumaná oblast

Nejčastěji uváděné důvody šikanování, tedy koho respondenti popisovali jako oběť.

Graf 2: Kdo se stal obětí šikany (důvod šikanování)? – všechny ročníky

Zdroj: vlastní výzkum

Na grafu 2 je zaznamenán přehled výpovědí všech respondentů v souvislosti s první zkoumanou oblastí, která se zabývá charakteristikou oběti, důvody proč se žák stal obětí. Graf uvádí pouze výpovědi, ve kterých byla popsána nějaká charakteristika oběti, těch bylo 354. Nejčastěji zmiňovanou obětí – 27 % – se stal žák, po kterém agresor vyžadoval peníze nebo svačinu. V těchto případech si agresor často jako oběť

zvolil žáka nového, mladšího nebo jakkoli odlišného. V 24 % prací byly důvody šikanování jiné, než námi zvolené možnosti. Objevovaly se případy, kdy se hádka budoucího agresora a oběti stala impulsem pro následné šikanování, agresorovy útoky musel trpět větší počet žáků atd. Mladší nebo fyzicky slabší žák také častokrát figuroval jako oběť, a to v 18 % případů, 18 % respondentů uvedlo jakkoli odlišného žáka (malý, hubený, obézní, s brýlemi atp.) coby oběť šikany. Nový žák byl respondenty charakterizován jako oběť v 6 % a žák s lepším prospěchem také v 6 %. V 1 % příběhů vystupoval jako oběť žák se špatným prospěchem. Výpovědi se v jednotlivých ročnících liší, což je patrné z níže uvedených tabulek.

Tabulka 1: Kdo se stal obětí šikany (důvod šikanování)? – 6. ročník

6. ročník	celkem 130 respondentů
důvod neuveden	44
jakkoli odlišný žák (malý, hubený, obézní, s brýlemi atp.)	21
jiný důvod	21
mladší nebo fyzicky slabší žák	15
žák, po kterém agresor vyžadoval peníze, svačinu	13
nový žák	8
žák s lepším prospěchem	6
žák se špatným prospěchem	2

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka 1 zobrazuje, kdo se stal obětí šikany v příbězích psaných 6. ročníky. Charakteristiku oběti ve svých pracích neuvedlo 44 ze 130 respondentů. Ve zbylých 86 případech byli nejčastěji uváděni jako oběti šikany žáci jakkoli odlišní – 21 respondentů, stejný počet uváděl různé jiné důvody. Mladšího nebo fyzicky slabšího žáka jako oběť popisovalo 15 respondentů. Třináct respondentů uvedlo, že agresor po oběti vyžadoval peníze nebo svačinu. Zbylí respondenti charakterizovali v 8 případech oběť jako nového žáka, v 6 případech jí byl žák s lepším prospěchem a ve dvou případech žák se špatným prospěchem.

Tabulka 2: Kdo se stal obětí šikany (důvod šikanování)? – 7. ročník

7. ročník	celkem 106 respondentů
důvod neuveden	33
žák, po kterém agresor vyžadoval peníze, svačinu	26
mladší nebo fyzicky slabší žák	15
jiný důvod	13
žák s lepším prospěchem	9
jakkoli odlišný žák (malý, hubený, obézní, s brýlemi atp.)	9
nový žák	1
žák se špatným prospěchem	0

Zdroj: vlastní výzkum

V tabulce 2 je zaznamenán přehled výpovědí týkajících se charakteristiky oběti, které uváděli respondenti 7. ročníku. Oběť ve svých pracích neuvedlo 33 ze 106 respondentů. Respondentů, kteří nějakou charakteristiku zmínili bylo 73. Nejčastěji popisovali oběť, po které agresor žádal peníze nebo svačinu, a to v 26 případech. V zastoupení počtu 15, byla oběť mladší nebo fyzicky slabší. Jiný důvod byl zmíněn 13x. Žák s lepším prospěchem a jakkoli odlišný žák byl respondenty uveden každý v 9 případech. V 7. ročníku byl nový žák jako oběť zmíněn pouze jednou.

Tabulka 3: Kdo se stal obětí šikany (důvod šikanování)? – 8. ročník

8. ročník	celkem 114 respondentů
žák, po kterém agresor vyžadoval peníze, svačinu	33
důvod neuveden	27
jiný důvod	20
mladší nebo fyzicky slabší žák	17
jakkoli odlišný žák (malý, hubený, obézní, s brýlemi atp.)	12
nový žák	4
žák s lepším prospěchem	1
žák se špatným prospěchem	0

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka 3 informuje o výpovědích 8. ročníku, v souvislosti s charakteristikou oběti. V osmém ročníku byla nejvíce zastoupena varianta oběti, ve které je žák šikanován pro peníze nebo svačinu, a to v počtu 33 z celkového počtu 114 respondentů. 27 respondentů popis oběti neuvedli. Jiný důvod šikanování byl zmíněn ve 20 případech. Oběť mladší nebo fyzicky slabší se objevila v 17 pracích, jakkoli odlišný žák figuroval jako oběť ve 12 pracích. Nový žák byl šikanován ve 4 případech a žák s lepším prospěchem než agresor v jednom z příběhů. V osmém ročníku nebyl popsán nikdo, kdo byl šikanován kvůli špatnému prospěchu.

Tabulka 4: Kdo se stal obětí šikany (důvod šikanování)? – 9. ročník

9. ročník	celkem 126 respondentů
jiný důvod	31
žák, po kterém agresor vyžadoval peníze, svačinu	26
jakkoli odlišný žák (malý, hubený, obézní, s brýlemi atp.)	21
důvod neuveden	18
mladší nebo fyzicky slabší žák	17
nový žák	9
žák s lepším prospěchem	4
žák se špatným prospěchem	0

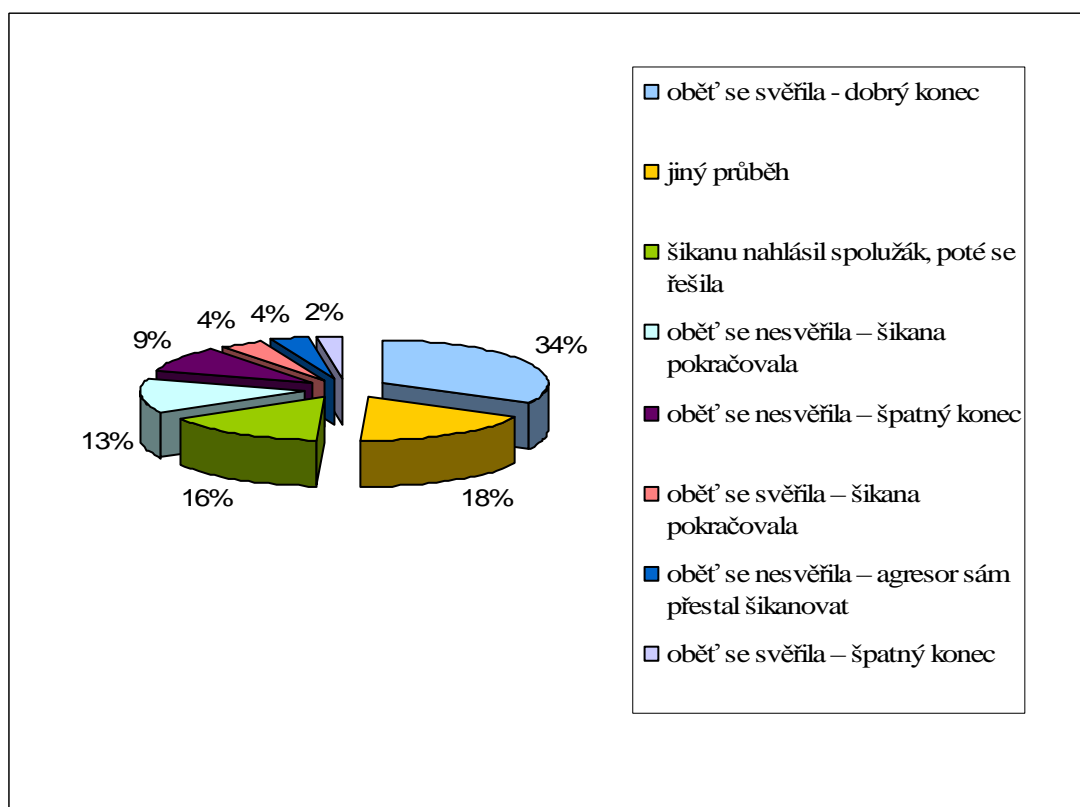
Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka 4 zobrazuje výpovědi 9. ročníků, které informují, kdo se stal obětí šikany. Různé jiné důvody šikanování byly devátým ročníkem uvedeny v 31 pracích. V zastoupení 26 případů, se obětí stal žák, po kterém agresor vyžadoval peníze nebo svačinu. 21 respondentů charakterizovalo oběť jako jakkoli odlišného žáka. V 18 pracích nebyl důvod šikanování uveden. Mladší nebo fyzicky slabší žák byl jako oběť zmíněn 17x. Nový žák se stal terčem šikany v 9 případech. Čtyři respondenti uvedli jako šikanovaného žáka s lepším prospěchem. Nikdo z devátého ročníku neuvedl jako oběť šikany žáka se špatným prospěchem.

Druhá zkoumaná oblast

Průběh šikanování – jak se účastníci šikanování v příbězích zachovali.

Graf 3: Jaký byl průběh šikanování? – respondenti ze všech ročníků

Zdroj: vlastní výzkum

V grafu 3 jsou popsány výpovědi, které spadají do druhé výzkumné oblasti. Ta se zabývá průběhem šikanování – jak se účastníci šikanování zachovali. Do grafu nejsou zahrnuty výpovědi, ve kterých průběh nebyl jasně popsán, je zde tedy zahrnuto 433 výpovědí. Ve všech ročnících se nejčastěji objevila možnost, kdy se oběť svěřila a šikana skončila, uvedlo ji 34 % respondentů. Vše se v těchto případech vyřešilo a konec by se dal označit jako dobrý. 18 % respondentů uvádělo různé jiné varianty průběhu.

Několikrát byl například agresor někým přistižen, popřípadě si šikany všiml náhodný svědek, a poté se situace řešila. Nahlášení šikany spolužákem, která byla poté řešena, bylo zmíněno v 16 % prací. Dále se objevoval průběh, kdy se oběť s šikanou nikomu nesvěřila a ta dále pokračovala, tak to vylíčko 13 % respondentů. Oběť se nesvěřila a šikana skončila zraněním, hospitalizací nebo sebevraždou v 9 % prací. Případů, kdy se oběť svěřila a šikana přesto pokračovala byly zaznamenány 4 %. V 4 % příběhů byla popsána situace, kdy se agresor sám rozhodl přestat s šikanováním. Zranění, hospitalizace nebo sebevražda, které následovaly, přestože se oběť s šikanou svěřila, ve svých pracích popsala 2 % respondentů.

Tabulka 5: Jaký byl průběh šikanování? – 6. ročník

6. ročník	celkem 130 respondentů
oběť se svěřila a šikana skončila – dobrý konec	48
jiný průběh	20
oběť se nesvěřila a šikana pokračovala	19
šikanu nahlásil spolužák, poté se řešila	11
neuvedeno	9
oběť se nesvěřila a šikana skončila – špatný konec (zranění, hospitalizace, sebevražda)	8
oběť se svěřila a šikana pokračovala	7
oběť se nesvěřila a šikana skončila (agresor sám přestal šikanovat) – dobrý konec	6
oběť se svěřila a šikana skončila – špatný konec (zranění, hospitalizace, sebevražda)	2

Zdroj: vlastní výzkum

V tabulce 5 jsou zobrazeny výpovědi respondentů z 6. ročníků o průběhu šikanování. Respondenti nejčastěji popisovali, v 48 případech, že se oběť v jejich příbězích s šikanou svěřila a šikana následně skončila. Ve 20 případech byl uveden jiný průběh. Oběť se nesvěřila a šikana pokračovala, takovou možnost uvedlo 19 respondentů. V 11 případech je zmíněn spolužák, jako osoba která šikanu nahlásila, šikana se poté řešila. Průběh nebyl uveden v 9 případech. Oběť se v osmi v příbězích s šikanou nesvěřila a šikana končila zraněním, hospitalizací, nebo sebevraždou. Oběť se svěřila a šikana přesto pokračovala, tuto možnost jsme zaznamenali u 7 respondentů. Šest respondentů popsalo, že se oběť s šikanou nesvěřila, ale ta přesto skončila – agresor sám přestal šikanovat. Ve dvou případech se objevil konec šikany se zraněním, hospitalizací, nebo sebevraždou, přestože se oběť svěřila.

Tabulka 6: Jaký byl průběh šikanování? – 7. ročník

7. ročník	celkem 106 respondentů
oběť se svěřila a šikana skončila – dobrý konec	28
šikanu nahlásil spolužák, poté se řešila	19
oběť se nesvěřila a šikana pokračovala	18
jiný průběh	15
neuveдено	8
oběť se nesvěřila a šikana skončila (agresor sám přestal šikanovat) – dobrý konec	7
oběť se svěřila a šikana pokračovala	6
oběť se nesvěřila a šikana skončila – špatný konec (zranění, hospitalizace, sebevražda)	5
oběť se svěřila a šikana skončila – špatný konec (zranění, hospitalizace, sebevražda)	0

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka 6 uvádí průběh šikanování popsany respondenty 7. ročníku. Z celkového počtu 106 respondentů, byla nejvíce popisována situace, ve kterých se oběť svěřila a šikana následně skončila, a to v 28 případech. Šikanu nahlásil spolužák, poté se řešila, zmínilo 19 respondentů. Možnost, ve které se oběť nesvěřila a šikana pokračovala, uvedlo 18 respondentů. Jiný průběh byl popsán v 15 případech. Průběh nevedlo 8 respondentů. Oběť se nesvěřila a šikana skončila z důvodu, že agresor sám přestal šikanovat, popsalo 7 respondentů. Oběť svěřila a šikana pokračovala bylo uvedeno šesti respondenty. V pěti případech byla zmíněna oběť, která se s šikanou nesvěřila a šikana skončila zraněním, hospitalizací, nebo sebevraždou. Žádný z respondentů nepopsal situaci, kdy by se oběť svěřila a šikana skončila zraněním, hospitalizací, nebo sebevraždou.

Tabulka 7: Jaký byl průběh šikanování? – 8. ročník

8. ročník	celkem 114 respondentů
šikanu nahlásil spolužák, poté se řešila	31
oběť se svěřila a šikana skončila – dobrý konec	23
oběť se nesvěřila a šikana skončila – špatný konec (zranění, hospitalizace, sebevražda)	18
jiný průběh	18
oběť se nesvěřila a šikana pokračovala	9
neuveдено	8
oběť se svěřila a šikana skončila – špatný konec (zranění, hospitalizace, sebevražda)	4
oběť se svěřila a šikana pokračovala	3
oběť se nesvěřila a šikana skončila (agresor sám přestal šikanovat) – dobrý konec	0

Zdroj: vlastní výzkum

V tabulce 7 jsou zobrazeny výpovědi 8 ročníku o průběhu šikanování. Z celkového počtu 114 respondentů bylo 31x uvedeno, že šikanu nahlásil spolužák, poté se řešila. Oběť se svěřila a šikana skončila, tato situace byla popsána ve 23 případech. Oběť se nesvěřila a šikana skončila zraněním, hospitalizací nebo sebevraždou, bylo uvedeno shodně s možností jiný průběh, v 18 případech. 9 respondentů do průběhu napsalo, že se oběť nesvěřila a šikana pokračovala. V 8 případech průběh nebyl uveden. Ze 4 příběhů jsme vyčetli, že se oběť s šikanou svěřila, přesto šikana skončila zraněním, hospitalizací, nebo sebevraždou. Ve třech případech se objevil průběh, kdy se oběť svěřila a šikana pokračovala. Nikdo z těchto respondentů neuvedl, konec šikany, aniž by se oběť svěřila, kdy pouze agresor sám přestal.

Tabulka 8: Jaký byl průběh šikanování? – 9. ročník

9. ročník	celkem 126 respondentů
oběť se svěřila a šikana skončila – dobrý konec	46
jiný průběh	27
oběť se nesvěřila a šikana pokračovala	12
oběť se nesvěřila a šikana skončila – špatný konec (zranění, hospitalizace, sebevražda)	11
šikanu nahlásil spolužák, poté se řešila	10
neuveдено	8
oběť se svěřila a šikana skončila – špatný konec (zranění, hospitalizace, sebevražda)	5
oběť se nesvěřila a šikana skončila (agresor sám přestal šikanovat) – dobrý konec	4
oběť se svěřila a šikana pokračovala	3

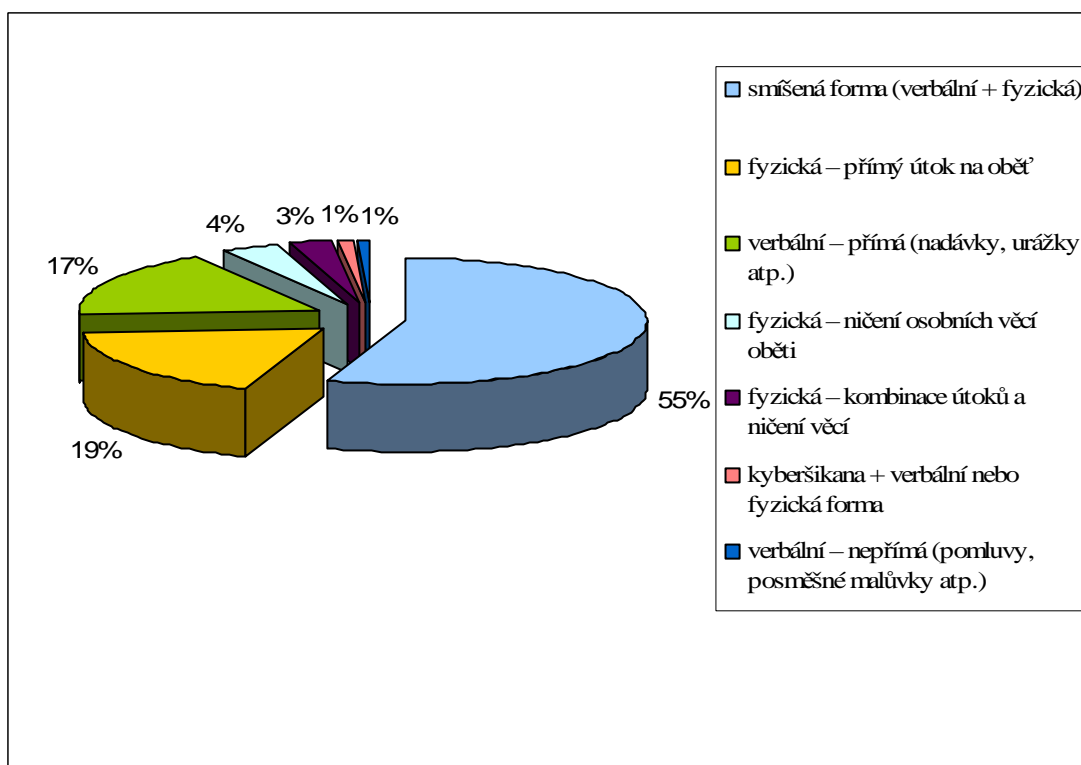
Zdroj: vlastní výzkum

V tabulce 8 jsou znázorněny výpovědi respondentů 9. ročníku o průběhu šikanování. Ze 126 respondentů nejčastější průběh – oběť se svěřila a šikana skončila, uvedlo 46 respondentů. Druhý nejčastější průběh, který uvedlo 27 respondentů, byl průběh jiný než jsou nabízené možnosti. Ve 12 případech respondenti popsali oběť, která se nesvěřila a šikana pokračovala. Respondenti také zmínili možnost, kdy se oběť nesvěřila a šikana skončila zraněním, hospitalizací, nebo sebevraždou oběti, a to v celých 11 případech. V deseti případech šikanu nahlásil spolužák, poté se začala řešit. Průběh neuvedlo 8 respondentů. V pěti případech se oběť svěřila, přesto šikana skončila zraněním, hospitalizací nebo sebevraždou oběti. Respondenti 4x uvedli možnost, kdy šikana skončila, protože agresor sám přestal šikanovat. Ve třech případech se oběť svěřila a šikana přesto pokračovala.

Třetí zkoumaná oblast

Formy, kterými šikana v pracích, které respondenti zpracovávali, nejčastěji probíhala.

Graf 4: Jakou formou šikana probíhala? – respondenti ze všech ročníků

Zdroj: vlastní výzkum

V grafu 3 jsou zobrazeny formy šikany a procenta respondentů, kteří jednotlivé formy ve svých pracích uváděli. Nejsou zde zahrnuty výpovědi, ve kterých respondenti nezmínili formu šikany, je zde tedy zahrnuto 455 výpovědí. Jak z výsledků vyplývá, nejčastěji se agresori uchýlovali k smíšené formě šikany, a to v 55 % příběhů. V mnoha případech byl vyobrazen vývoj šikany, kdy nejprve docházelo k slovnímu napadání oběti, poté si agresor „troufl“ i na fyzické útoky. Při smíšené šikaně docházelo verbální formou často k vyhrožování oběti, která měla o šikaně mlčet, jinak by následovaly

„tvrdší“ fyzické útoky. Fyzickou formu šikany v podobě přímých útoků na oběť popsalo 19 % respondentů. Příběhů, ve kterých byla oběť šikanována verbálně, přímými nadávkami a urážkami, bylo 17 %. Agresor použil fyzickou agresi nepřímou, kdy ničil osobní věci oběti, ve 4 % prací a ve 3 % se vyskytla kombinace jak přímého útoku, tak ničení osobních věcí. Kyberšikana, která byla vždy kombinována s verbální nebo fyzickou formou, byla zobrazena 1% respondentů, stejně tak verbální forma nepřímá, tedy pomluvy, posměšné malůvky, říkanky atp., které byly mířené na osobu oběti, popsalo 1 % respondentů.

Tabulka 9: Jakou formou šikana probíhala? – 6. ročník

6. ročník	celkem 130 respondentů
smíšená forma (verbální + fyzická)	60
verbální – přímá (nadávky, urážky atp.)	24
fyzická – přímý útok na oběť	22
fyzická – ničení osobních věcí oběti	10
fyzická – kombinace útoků a ničení věcí	7
Neuvedeno	5
verbální – nepřímá (pomluvy, posměšné malůvky atp.)	1
kyberšikana + verbální nebo fyzická forma	1

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka 9 uvádí formy šikany popsané respondenty 6. ročníku. V tomto ročníku se výzkumu zúčastnilo 130 respondentů. Jednoznačně nejčastěji popisovanou formou šikany byla smíšená forma, tedy kombinace jak fyzického násilí tak verbálních útoků. Respondenti tuto formu vylíčili v 60 případech. Druhé místo zaujímá verbální forma šikany, kterou popsalo 24 respondentů. Ve 22 případech agresor použil pouze fyzickou formu šikany a to v podobě přímého útoku na oběť. Deset obětí z prací respondentů se setkalo s fyzickou formou šikany v podobě ničení osobních věcí oběti. V 7 případech docházelo ke kombinaci přímých útoků a ničení osobních věcí oběti. Pět respondentů neuvedlo formu, kterou šikana probíhala. Pouze 1 respondent se zmínil o šikaně formou nepřímou verbální. Kyberšikanu v kombinaci s verbální nebo fyzickou formou vylíčil jeden respondent.

Tabulka 10: Jakou formou šikana probíhala? – 7. ročník

7. ročník	celkem 106 respondentů
smíšená forma (verbální + fyzická)	56
fyzická – přímý útok na oběť	21
verbální – přímá (nadávky, urážky atp.)	15
fyzická – ničení osobních věcí oběti	5
Neuvedeno	5
verbální – nepřímá (pomluvy, posměšné malůvky atp.)	2
fyzická – kombinace útoků a ničení věcí	1
kyberšikana + verbální nebo fyzická forma	1

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka 10 zobrazuje výpovědi o formě šikany respondentů ze 7. ročníku. Ze 106 respondentů nejvíce respondentů popsalo smíšenou formu šikany, kdy dochází jak k fyzickým tak verbálním útokům vůči oběti. 21 respondentů ve svých pracích vylíčko přímé útoky na oběť, tedy fyzickou formu šikany. Verbální forma šikany byla vůči oběti použita v 15 případech. S ničením osobních věcí se v pracích respondentů potýkalo 5 obětí. V stejném množství prací nebyla forma šikany uvedena. Dva respondenti uvedli verbální formu nepřímou. Fyzickou formu – kombinaci útoků a ničení osobních věcí oběti zpracoval pouze jeden z respondentů, taktéž jeden popsal kyberšikanu, která se vyskytovala v kombinaci s fyzickou nebo verbální formou šikany.

Tabulka 11: Jakou formou šikana probíhala? – 8. ročník

8. ročník	celkem 114 respondentů
smíšená forma (verbální + fyzická)	65
fyzická – přímý útok na oběť	20
verbální – přímá (nadávky, urážky atp.)	15
Neuvedeno	9
fyzická – ničení osobních věcí oběti	2
fyzická – kombinace útoku a ničení věcí	1
verbální – nepřímá (pomluvy, posměšné malůvky atp.)	1
kyberšikana + verbální nebo fyzická forma	1

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka 11 znázorňuje výpovědi týkající se formy šikany, které uváděli respondenti z 8. ročníku. Smíšenou formu šikany, kdy agresor oběť napadá jak fyzicky, tak slovně bylo zaznamenáno u 65 respondentů z celkového počtu 114 respondentů. O poznání méně, 20 respondentů popsalo přímé útoky na oběť, tedy fyzickou formu šikany. V 15 případech byla vyobrazena verbální forma šikany, kdy agresor přímo urážel či zesměšňoval oběť. Devět respondentů formu šikany neuvedlo. Ničení osobních věcí, fyzická forma nepřímá, se objevila ve dvou případech. Vždy jeden respondent popsal fyzickou formu – kombinaci útoků a ničení osobních věcí, nepřímou verbální formu a také kyberšikanu v kombinaci s verbálními nebo fyzickými útoky vůči oběti.

Tabulka 12: Jakou formou šikana probíhala? – 9. ročník

9. ročník	celkem 126 respondentů
smíšená forma (verbální + fyzická)	71
verbální – přímá (nadávky, urážky atp.)	25
fyzická – přímý útok na oběť	22
fyzická – kombinace útoků a ničení věcí	3
kyberšikana + verbální nebo fyzická forma	2
Neuvedeno	2
fyzická – ničení osobních věcí oběti	1
verbální – nepřímá (pomluvy, posměšné malůvky atp.)	0

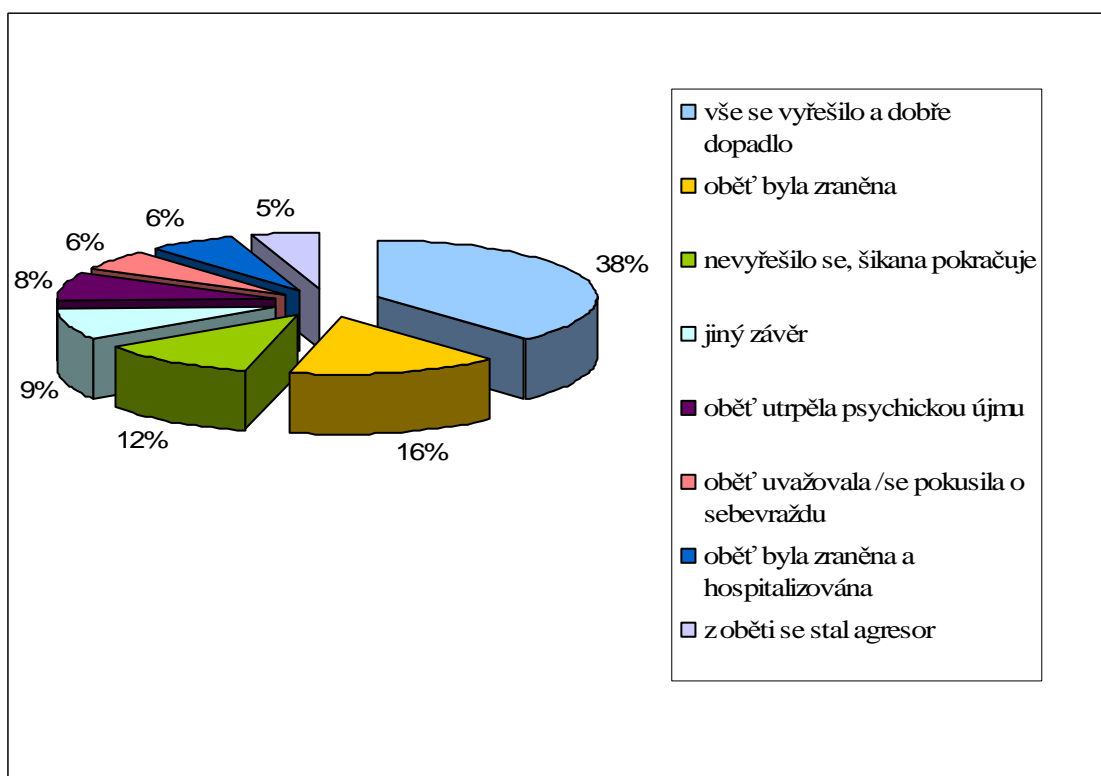
Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka 12 znázorňuje formy šikany popisované 9. ročníkem. S počtem 71 respondentů se nejčastěji zmiňovanou formou šikany v tomto ročníku stala smíšená forma, při které oběť čelí jak fyzickému napadání, tak slovním urážkám. Přímou verbální formu šikany v pracích respondentů zažilo 25 obětí. V 22 případech byla zmíněna fyzická forma – přímé útoky na oběť. Tři respondenti uvedli formu šikany kombinovanou nepřímou a přímou fyzickou. Kyberšikana byla v 9. ročníku vylíčena dvěma respondenty. Stejný počet respondentů neuvedl formu šikany. Pouze jeden zmínil fyzickou formu nepřímou, tedy útoky v podobě ničení osobních věcí oběti. Verbální nepřímá forma se neobjevila v žádném z případů.

Čtvrtá zkoumaná oblast

Jaké byly závěry příběhů o šikaně – jak příběh skončil.

Graf 5: Jaký byl závěr příběhu? – respondenti ze všech ročníků

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 5 zobrazuje souhrnně výpovědi respondentů v oblasti zabývající se závěrem příběhu o šikanování. Nejsou zde zahrnuty výpovědi, ve kterých nebyly uvedené informace o závěru. Ve všech ročnících byl nejčastěji popisován následující závěr: šikana se vyřešila a v příběhu nakonec vše dobře dopadlo, tento závěr uvedlo 36 % respondentů. Tento závěr znamená, že k řešení došlo včas, ještě před momentem, kdy by byla oběť zraněna. Avšak na druhém místě, 16 % respondentů, je uváděné zranění oběti. Šikana se začala řešit teprve po události, kdy došlo ke zranění oběti. Jako další uváděný osud oběti se stala situace, kdy se šikana nevyřešila a nadále pokračovala, jak

popsalo 12 % respondentů. Jiný závěr zmínilo 9 % respondentů. Na konci příběhu trpělo, podle respondentů psychickou újmou, 8 % obětí. V 6 % příběhů byla vylíčena oběť, která musela být kvůli zraněním způsobených agresorem hospitalizována. Závěr, ve kterém oběť uvažovala, nebo se pokusila o sebevraždu uvedlo také 6 % respondentů. V 5 % případů popsaných respondenty se z oběti stal agresor.

Tabulka č. 13: Jaký byl závěr příběhu? – 6. ročník

6. ročník	celkem 130 respondentů
vše se vyřešilo a dobře dopadlo	40
oběť byla zraněna	27
nevyřešilo se, šikana pokračuje	17
neuveдено	13
oběť utrpěla psychickou újmu	12
oběť byla zraněna a hospitalizována	7
jiný závěr	7
oběť uvažovala /se pokusila o sebevraždu	4
z oběti se stal agresor	3

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka 13 zobrazuje výpovědi 130 respondentů 6.ročníku v oblasti závěru příběhu. Od 40 respondentů jsme získali informaci, že se šikana vyřešila a vše dobře dopadlo. Respondenti v 27 případech uvedli zranění oběti. V 17 příbězích se šikana nevyřešila a pokračuje. 13 respondentů neuvedlo závěr příběhu. Se zmínkou o psychické újmě jsme se setkali ve 12 příbězích. O zraněné a hospitalizované oběti psalo 7 respondentů, stejný počet popsal jiný závěr, než jsou nabízené možnosti. Ve 4 případech jsou popsány oběti, které uvažovaly nebo se pokusily o sebevraždu. Tři respondenti uvedli, že z oběti se stal agresor.

Tabulka č. 14: Jaký byl závěr příběhu? – 7. ročník

7. ročník	celkem 106 respondentů
vše se vyřešilo a dobře dopadlo	42
nevyřešilo se, šikana pokračuje	17
oběť byla zraněna	14
oběť utrpěla psychickou újmu	7
z oběti se stal agresor	7
jiný závěr	6
neuveďeno	6
oběť byla zraněna a hospitalizována	4
oběť uvažovala /se pokusila o sebevraždu	3

Zdroj: vlastní výzkum

V tabulce 14 jsou zaznamenány závěry příběhu, které uváděli respondenti 7. ročníku. Šikana se vyřešila a vše dobře dopadlo, ve svých pracích napsalo 42 z celkového počtu 106 respondentů. Závěr, ve kterém se šikana nevyřešila a nedále tedy pokračuje, popsalo 17 respondentů. Ve 14 případech bylo zmíněno zranění oběti, v 7 je v závěru zdůrazněna psychická újma, kterou oběť utrpěla. Šest respondentů závěr neuvedlo, stejný počet popsalo závěr jiný než jsou nabízené možnosti Příběhy, v kterých se z oběti stal agresor, jsme zaznamenali čtyři. Ve třech případech respondenti psali o obětech, které uvažovaly, či se pokusili o sebevraždu.

Tabulka č. 15: Jaký byl závěr příběhu? – 8. ročník

8. ročník	celkem 114 respondentů
vše se vyřešilo a dobře dopadlo	41
oběť uvažovala /se pokusila o sebevraždu	16
jiný závěr	13
oběť byla zraněna	12
oběť utrpěla psychickou újmu	9
nevyřešilo se, šikana pokračuje	8
oběť byla zraněna a hospitalizována	7
neuvedeno	6
z oběti se stal agresor	2

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka 15 obsahuje výpovědi 8. ročníku. Jako závěr příběhu se u respondentů tohoto ročníku nejčastěji objevovalo, že se šikana vyřešila a vše dobře dopadlo. Uvedlo to tak 41 ze 114 respondentů. V 16 případech byla popisována oběť, která uvažovala, nebo se pokusila o sebevraždu. Jiné závěry uvádělo 13 respondentů. Oběť, která byla zraněna, jsme zaznamenali ve 12 případech. Devět obětí na konci příběhu trpělo psychickou újmu. V osmi případech se šikana nevyřešila a nadále pokračuje. Sedm respondentů popsalo zraněnou a hospitalizovanou oběť. V šesti případech nebyl závěr uveden a ve dvou případech se z oběti stal agresor.

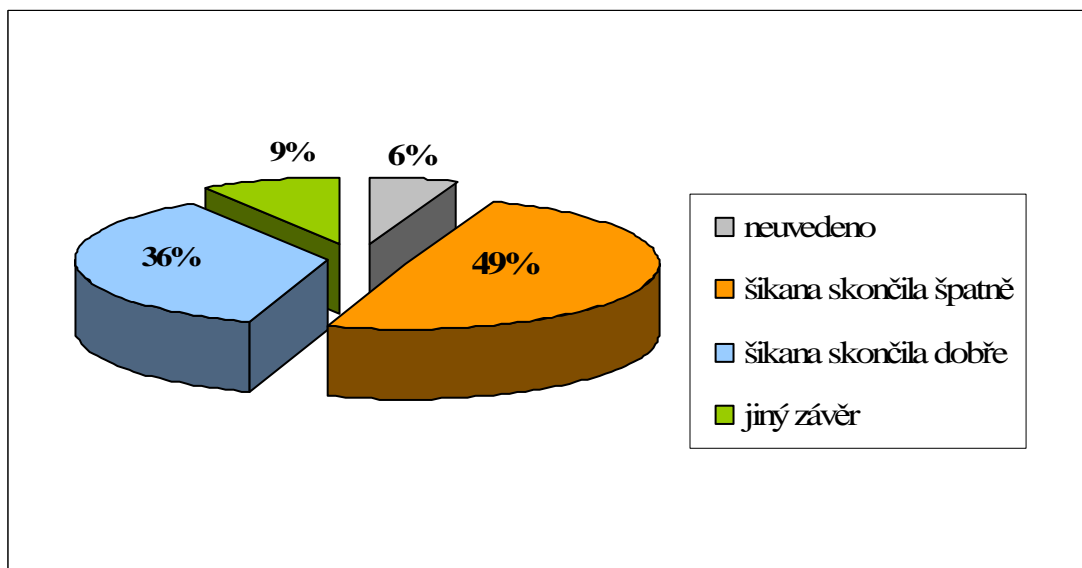
Tabulka č. 16: Jaký byl závěr příběhu? – 9. ročník

9. ročník	celkem 126 respondentů
vše se vyřešilo a dobře dopadlo	49
oběť byla zraněna	17
jiný závěr	16
z oběti se stal agresor	11
oběť byla zraněna a hospitalizována	10
nevyřešilo se, šikana pokračuje	10
oběť utrpěla psychickou újmu	6
oběť uvažovala /se pokusila o sebevraždu	5
neuveďeno	2

Zdroj: vlastní výzkum

Závěry příběhů, jak je popisovali respondenti 9. ročníku jsou popsány v tabulce 16. Celkem počet respondentů zde byl 126, v 49 případech v závěru příběhu uvedli, že se šikana vyřešila a vše dobře dopadlo. Zraněná oběť byla popsána 17 respondenty. Jiné závěry jsme zaznamenali u 16 respondentů. Případy, ve kterých se z oběti stal agresor zmínilo 11 respondentů. Příběhů, ve kterých byla oběť zraněna a hospitalizována bylo 10. V 10 případech se šikana nevyřešila a nadále pokračuje. O oběti s psychickou újmou nás informovalo 6 respondentů. Oběť, která uvažovala, nebo se pokusila o sebevraždu byla respondenty vyobrazena v 5 příbězích. Dva z respondentů nepopsalo, jak příběh o šikaně skončil.

Graf 6: Souhrnně – závěr všech zkoumaných příběhů

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 6 znázorňuje závěry příběhů o šikaně od celého zkoumaného souboru. Je zde uvedeno, že 49 % respondentů v příběhu popsalo šikanu, která dopadla pro oběť špatně. 39 % naopak popsalo konec dobrý. 9 % uvedlo jiný závěr a 6 % respondentů nezmínilo, jak šikana dopadla.

5. Diskuze

V této práci jsme se snažili analyzovat volné spontánní výpovědi našich respondentů o šikaně a zmapovat zkušenosti těchto respondentů s šikanou. V diskuzi jsou uvedeny zajímavé a podstatné výsledky, které výzkum přinesl. Výsledky zde jsou srovnávány s literaturou.

Při zjišťování informovanosti našich respondentů o míře nebezpečnosti šikany z výzkumu vyplynulo, že 49 % respondentů si uvědomuje nebezpečnost šikany. Tuto informace jsme získali z prací, v kterých respondenti jasně uváděli, jaký negativní dopad může šikana pro oběť a agresora mít. 36 % respondentů ve svých pracích popsalo konec dobrý, dle mého názoru často idealizovaný, zbylých 15 % neuvedlo ve svých výpovědích jasně nebo vůbec, jak šikana pro oběť nebo agresora skončila.

Co se týká informovanosti o míře nebezpečnosti jednotlivých forem, závěry výzkumu poukazují na informovanost žáků v této oblasti. Výsledky udávají, že celkem 77 % respondentů si uvědomuje závažnost fyzické formy šikany. Soudíme tak dle výpovědí, ve kterých fyzické násilí a jeho následky popisují. 55 % respondentů popsalo smíšenou formu šikany (kombinace verbální a fyzické formy) a 19 % vypovědělo o fyzické formě, kdy agresor přímo fyzicky napadal oběť, 3 % respondentů popsalo kombinaci přímé a nepřímé fyzické formy. Smíšená forma šikany poukazuje na důsledky, které v těchto případech mohou nastat. Oběti jsou zde ohroženy jak na fyzickém, tak psychickém zdraví. Jak dokládá literatura, kde jsou popsány fyzické, intelektuální a sociální bezprostřední následky pro oběť, dopad na sebevědomí, citové a psychologické důsledky (6).

Nejčastěji respondenti uvádějí jako důvod šikany peníze, které agresor vymáhá na své oběti (27%). Často se tak dělo pod výhrůzkou násilí. Pokud oběť jednou podlehla tlaku agresora, částky, které agresor vyžadoval, se zvyšovaly. Jednání, kdy se agresor domáhá peněz nebo svačiny, lze považovat za přímý znak šikanování. Přímé a nepřímé znaky šikanování jsou varovnými signály, které upozorňují na jednotlivé formy, typy a projevy šikany (1). Být seznámen s těmito znaky a sledovat je, by dle mého názoru mělo být jednou ze součástí prevence a nápravy šikany. Zajímavé je, že v 6. ročníku se tento důvod objevuje o poznání méně, než v ročnících ostatních, kde je čtenější

zastoupení této charakteristiky. Oběti, která jsou mladší, fyzicky slabší nebo jakkoli odlišné dohromady dosahují 36 %, což potvrzuje obvyklé charakteristiky oběti uváděné v literatuře. Jak uvádí zdroj, oběť většinou není fyzicky silná jako agresor, má nízký sklon k násilnému jednání a neuchyluje se k němu při řešení konfliktů (3). Jako časté příčiny šikanování jsou dále popisovány osobnostní výjimečnost a schopnost, či jakákoli odlišnost, zdravotní nebo psychický handicap, příslušnost k etnické menšině, situace související s přestupem do nové skupiny (1). Všechny tyto charakteristiky byly v pracích uvedeny, ale jak je výše popsáno, zastoupení jednotlivých příkladů se různilo. Podle představ a zkušeností dětí jsou tedy nejčastějším důvodem šikany peníze.

Při hledání odpovědi na otázku, jaký průběh šikanování mělo, vyšly následující výsledky. Zajímavé je zjištění, že 34 % respondentů popsalo oběť, která se se svou situací někomu svěřila a situace se následně vyřešila. Nejčastěji se oběti svěřovaly rodičům nebo učitelům. V 16 % procentech šikanu oznámil spolužák, či kamarád oběti, šikana se poté začala řešit. Ovšem 13 % obětí se s šikanou nikomu nesvěřilo a šikana pokračovala a 9 % obětí se nesvěřilo a šikana pro ně skončila zraněním, hospitalizací, úvahami nebo pokusem o sebevraždu. Teprve poté se začala šikana nějakým způsobem řešit. Tyto dva údaje dávají dohromady 22 % obětí, které se obávaly svůj problém někomu sdělit. Patří sem ale také oběti, kterým jejich okolí, ačkoli o šikaně často vědělo, nepomohlo. Tyto údaje poukazují na obavy, které může oběť nebo přihlížející šikany mít. Mohou se obávat agresora, nebo se nechtějí zstudit „bonzováním“. Bajerová a Vágnerová ve své knize popisují, že při šikanování dochází k tlaku skupinových norem, jehož důsledkem je pocit paralyzování před šikanou i u původně morálně nezávadných žáků. Jejich mravní úroveň se tak dále snižuje (1) Mlčení přihlížejících dělá agresora silnějšího a přispívá k ubližování oběti. Žáci, kteří přihlížejí šikaně by se neměli obávat sdělit dospělým, jakého krutého jednání byli svědky. V tomto směru by jim měl být proto poskytnut pocit bezpečí (31). Mezi přihlížejícími v pracích respondentů panovaly pochybnosti o reakce učitelů, kteří jejich výpovědi mohou brát na lehkou váhu nebo jim vůbec nevěřit. Ostatně takovouto přímou zkušenost měla 4 % obětí, která se svěřila a šikana přesto pokračovala. Tento negativní zážitek oběť do budoucna jistě velmi ovlivní, a také ji může odradit od vyhledání jiné

pomoci. 2% respondentů dokonce uvedlo případ, ve kterém se oběť svěřila, šikana přesto pokračovala. Oběť byla poté zraněna, hospitalizována nebo uvažovala či se dokonce pokusila o sebevraždu. Což jasně dokazuje, jaký dopad má šikana na psychiku oběti. Jak uvádí Fieldová, vše může vyústit až v dlouhotrvající psychologické důsledky, jejichž známkami jsou odmítání školy a školní fobie, nesmělost a sociální fobie, posttraumatická stresová porucha, naučená bezmoc, deprese, sebevražedné sklony, sebevražda, vražda (6).

V další části jsme se zabývali způsoby, jakými agresor svou oběť šikanoval. Ve výpovědích jednoznačně převažuje, v 55 %, smíšená forma šikany. 19 % respondentů uvedlo pouze fyzickou formu šikany, různého stupně, od pošťuchování, bití, přes škrcení až po útoky, které často končily hospitalizací. Což by mohlo vypovídat o tom, že se šikana v těchto případech přesunula z počátečních stádií šikany do pokročilejších. Jak uvádí literatura, v prvním stádiu šikanování je oběť ignorována, pomlouvána, její rodiče jsou uráženi, ostatní se posmívají jejím slabostem (14). V druhém stádiu psychická forma násilí přerůstá do fyzické agrese (1). Oběti vyhrožují zbitím, berou jí peníze, svačinu, ničí oblečení, je „drobně“ fyzicky zraňována. Ve třetím stádiu je oběť nucena vykonávat ponižující příkazy, je fyzicky napadána. Agresori plivou či močí oběti do pití, oběti je vulgárně nadáváno (14). Pokud se skutečně jednalo o pokročilejší stádia, tato informace by poukazovala na to, že šikana nebyla včas rozpoznána, diagnostikována a řešena. Jak je poznamenáno v Metodickém pokynu k prevenci a řešení šikanování mezi žáky, kvalifikovaný odhad stádia a formy šikanování je základem pro kvalitní vyšetření šikany. Vyšetřování se liší podle stádia, ve kterém se šikanování nachází (21). Děti často popisují zkušenost s fyzickým násilím. Uvědomují si také následky na zdraví, které jsou s násilím spojené, když v souvislosti s fyzickými útoky líčí zranění, které oběť utrpěla.

Přestože se *fenomén kyberšikana* neustále rozšiřuje, ve výpovědích ji zmínilo pouze jedno procento respondentů. Vysvětlit si to lze několika způsoby. Za prvé, žáci si toto riziko neuvědomují, nebo o této formě nejsou dostatečně informováni. Pokud se v kyberprostoru odehrávají aktivity negativně zaměřené proti jejich osobě, pravděpodobně to nepovažují za šikanu. Další možnost je, že se s tímto jevem zatím

nesetkali. To by ale neodpovídalo obsahu článku z Učitelství novin, který zveřejňuje výsledky výzkumu, který proběhl v loňském roce. Cílený výzkum, který se konal v loňském roce mezi tisíci žáky od 8 do 15 let, prokázal, že kyberšikana je naprosto nedílnou součástí tradičních forem šikanování a úzce souvisí s klimatem ve třídě (4).

Při zjišťování závěrů příběhů jsme se dobrali k následujícím údajům. 38 % respondentů uvedlo situace, kdy se vše kolem šikany vyřešilo a příběh skončil dobře. V těchto příbězích byly často popisovány dokonalé situace, kdy se šikana řešila včas, agresor byl potrestán a oběť následně žila spokojeným životem. Jak jsem již uvedla v souhrnu na začátku diskuze, tento postoj se mi jeví jako idealizace řešení problému šikana. V 16 % případů byla oběť agresorem zraněna, a u dalších 6 % si zranění vyžádalo dokonce hospitalizaci. Toto opět poukazuje na stádium v jakém se šikana nacházela, zde by se podle rozdělení, které uvádí PhDr. Kolář, mohlo jednat o 4. stádium. Většina třídy v tomto stádiu přijímá normy šikanujících. I mírní a ukáznění žáci se začnou podílet na týrání spolužáka (1). Agresori oběť dusí, kopou, svlékají do naha před spolužáky, pálí ji různými předměty, hrozí oběti zabitím (14). Tyto údaje poukazují na „tvrdość“ vůči oběti, s jakou děti často jednají. Případů, kdy se šikana nevyřešila a pokračuje také nebylo málo, a to 12%. Toto číslo dokazuje nedostatečnou sekundární prevenci, která přichází dle Bendla v úvahu právě v případech, kdy k šikaně již došlo. V těchto případech musí být použity takové prostředky k nápravě, aby se šikana znovu neobjevila. Patří sem včasná diagnostika, okamžité vyšetření šikany, pedagogické opatření (ochrana oběti před dalšími útoky, rozhovor s rodiči obětí, jednání s rodiči agresorů, komunikace s ostatními rodiči, jednání s třídním kolektivem), výchovná práce s agresory (2). Zde byla tato opatření, jak se jeví zanedbána nebo podceněna. Z výzkumu vyplývá, že polovina respondentů vidí a připouští si, jak špatně šikana může skončit. Tito respondenti jasně popisovali konkrétní dopady, které šikana na účastníky měla.

6. Závěr

Šikana je bezpochyby problém, kterým je třeba se intenzivně zabývat. Jednoduchý návod, jak s tímto jevem bojovat neexistuje, navíc některé její podoby se mění, stejně jako se stále mění celá společnost.

Cílem práce bylo zmapovat zkušenosti žáků 2. stupně základní školy s šikanou a analyzovat jejich spontánní výpovědi o šikaně. Domníváme se, že jednotlivé cíle byly naplněny. K dosažení cílů našeho výzkumu nám pomáhaly předem stanovené výzkumné otázky. Otázky se zabývaly zkušenostmi žáků 2. stupně základní školy se šikanou a informovaností těchto žáků o formách šikany a míře nebezpečnosti jednotlivých forem. Výzkum jsme pro větší přehlednost dále rozdělili do 4 oblastí, kterými jsme se poté konkrétně zabývali.

První oblast byla zaměřena na oběti šikany. Zde výzkum odhalil fakt, že respondenti ve svých pracích nejčastěji uváděli jako oběť šikany žáka, po kterém agresor požadoval peníze. Druhá výzkumná oblast se zabývala průběhem šikanování, tedy jak se účastníci šikany v jednotlivých pracích zachovali. Z prací, kde byl tento údaj popsán, se v padesáti procentech případů s šikanou svěřila oběť nebo ji oznámil spolužák oběti, situace se následně úspěšně vyřešila. Na druhou stranu zbylá procenta popisují pokračování šikany, zranění a jiné neblahé konce. Z toho jasně plyne, že děti si poměrně dobře uvědomují závažnost problému. Další, v pořadí třetí oblast byla zaměřena na formy šikany, které byly v pracích popisovány. Výzkum vypátral skutečnost, že nejčastěji respondenti zmiňovali smíšenou formu šikany, tedy kombinaci verbální a fyzické formy. Toto zjištění poukazuje na nebezpečí poškození zdraví, které hrozí jak po fyzické tak po psychické stránce. Poslední čtvrtá oblast studovala konce příběhů, tak jak je nejčastěji respondenti uváděli. Respondenti, kteří popsali konec, z kterého byla patrná konkrétní informace, v 38 % popsali situaci, kdy se vše vyřešilo a dobře dopadlo. Ovšem v 48 % příběhů jsme se dočetli o pokračování šikany, zraněních obětí, někdy i následné hospitalizaci, úvahách a pokusech o sebevraždu.

Z údajů, které výzkum přinesl jsme dospěli k zjištění, že žáci chápou nebezpečí, které je s šikanováním spojené. Vycházíme tak z jimi popisovaných forem a závěrů příběhů, které nekončily příznivě. Jako doporučení vycházející z výsledků výzkumu

navrhujeme věnovat pozornost informovanosti o tom jak se v situaci, kdy šikana nastane, zachovat. Toto se netýká jen obětí, ale také přihlížejících účastníků šikanování. Měly by se podporovat celkově dobré vztahy ve třídě, dodávat žákům vhodné podněty a aktivity, které by u nich nepodněcovali násilné sklony. U všech žáků by mělo být posilováno zdravé sebevědomí a upevňovány správné postoje, tak aby přihlížející v případě šikany dokázali zasáhnout ve prospěch obětí. Jedním z přínosů výzkumu jsou i zjištění o četnosti úrazů a zranění vzniklé v důsledku šikanování. Další bližší studie výpovědí by mohla rozkrýt souvislosti, které by například přinesly konkrétní návody, jak se v určitých situacích zachovat. Bylo by vhodné analyzovat, na jakých místech k šikaně nejčastěji dochází, a tato místa ve školách vhodněji hlídat. Zkoumání by se mohl také zaměřit na děti, které šikanují. Těmto dětem a důvodům, které je k šikanování vedou, by se měla věnovat zvýšená pozornost.

7. Klíčová slova

- Agresor
- Kyberšikana
- Oběť
- Prevence
- Preventivní programy
- Šikana
- Účastník šikany

8. Seznam použitých zdrojů

1. BAJEROVÁ, M., VÁGNEROVÁ, K.: *Minimalizace šikany : praktické rady pro rodiče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. 147 s. ISBN 978-80-7367-611-7
2. BENDL, S.: *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství ISV, 2003. 197 s. ISBN 80-86642-08-9
3. BULLY ONLINE. *Child bullying and school bullying* [online]. 2009 [cit. 2010-02-20]. Dostupné z: <http://www.bullyonline.org/schoolbully/child.htm>.
4. DOUBRAVA, L. Osmdesát procent obětí kyberšikany zná agresora. *Učitelské noviny*, 2010, roč. 113, č. 8, s. 7. ISSN 0139-5718
5. DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z.: *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1995. 245 s. ISBN 80-7169-192-5
6. FIELDOVÁ, E.: *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. 1. vyd. Praha: Ikar, 2009. 311 s. ISBN 978-80-249-1176-2
7. FROSCHL, M., SPRUNG B.: *Quit it!* 1. vyd. Washington : National Education Association, 1998. 121 s. ISBN 0-931629-19-5
8. GAJDOŠOVÁ, E., HERÉNYIOVÁ, G.: *Rozvíjení emoční inteligence žáků : prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími*. 1. vyd. Praha : Portál, 2006. 324 s. ISBN: 80-7367-115-8
9. KOHOUT, M.. Informace o mezinárodním výzkumném projektu. In *Školní šikanování : sborník příspěvků 1. celostátní konference 2004*. Praha: Společenství proti šikaně, 2004. s.14. ISBN 80-239-2994-1
10. KOLÁŘ, M. Český školní program proti šikanování. In *Školní šikanování : sborník příspěvků 1. celostátní konference 2004*. Praha: Společenství proti šikaně, 2004. s. 39. ISBN 80-239-2994-1
11. KOLÁŘ, M.: *Bolest šikanování*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 255 s. ISBN 80-7178-513-X
12. KOLÁŘ, M. *Portál* [online]. 25.1.2006 [cit. 2010-03-10]. Dostupné z: <http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=8781>.

13. KRAJSKÝ ÚŘAD. *Informační portál Karlovarského kraje* [online] 22.1.2010 [cit. 2010-02-20]. Dostupné z: http://www.kr-karlovarsky.cz/kraj_cz/vyhledavani/Vyhledavani.htm?Query=vybran%e9+term%edny+prim%e1rn%ed+prevence.
14. MARTÍNEK, Z.: *Agresivita a kriminalita školní mládeže : druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5
15. MARTÍNEK, Z. Šikana- varianta agresivního chování. In *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence*. Praha: Free Teens Press, 2004. s. 86-92 ISBN 80-902898-6-X
16. MINIMALIZACE ŠIKANY. *Kdo projekt realizuje* [online]. 2008 [cit. 2010-02-20]. Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/informace-o-projektu-mis/19-projekt-mis/107-kdo-projekt-realizuje>.
17. MINIMALIZACE ŠIKANY. *Program minimalizace šikany* [online]. 2008 [cit. 2010-02-20]. Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/informace-o-projektu-mis/19-projekt-mis/157-program-minimalizace-ikany->.
18. MINIMALIZACE ŠIKANY. *Projekt MiŠ v letech 2005-2007* [online]. 2008 [cit. 2010-02-20]. Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/informace-o-projektu-mis/19-projekt-mis/108-projekt-2005-2007>.
19. MINIMALIZACE ŠIKANY. *Slovník pojmů* [online]. 2008 [cit. 2010-02-20]. Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/dalsi-informace/16-dalsi-informace/96-slovník-pojmu>.
20. MINIMALIZACE ŠIKANY. *Výsledky a výstupy projektu* [online]. 2008 [cit. 2010-02-20]. Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/informace-o-projektu-mis/19-projekt-mis/109-vysledky-a-vystupy-projektu>.
21. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodický pokyn k prevenci a řešení šikanování mezi žáky* [online]. 4.2.2009 [cit. 2010-02-20]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/pro-novinare/metodicky-pokyn-k-prevenci-a-reseni-sikanovani-mezi-zaky>.
22. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Školní program*

- proti šikanování* [online]. 25.4.2004 [cit. 2010-02-20]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolni-program-proti-sikanovani-sikana>.
23. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Věstník MŠMT 2007/11* [online]. 2007 [cit. 2010-04-06]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/uploads/soubory/vestniky/vest_MSMT_11_2007.pdf.
24. POKORNÝ, V., TELCOVÁ, J., TOMKO, A.: *Prevence sociálně patologických jevů : manuál praxe*. 3 vyd., Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003. 186 s. ISBN 80-86568-04-0
25. PORADENSKÉ CENTRUM. *Poradenství* [online]. [cit. 2010-02-18]. Dostupné z: <http://www.poradenskecentrum.cz/sikana-paragrafy.html>.
26. POSPÍŠILOVÁ, M. Zkušenosti s péčí Pedagogicko-psychologické poradny Vyškov o oběti šikanování a agresory. In *Školní šikanování : sborník příspěvků 1. celostátní konference 2004*. Praha: Společenství proti šikaně, 2004. s.45. ISBN 80-239-2994-1
27. PROGRAM ŠKOLA PODPORUJÍCÍ ZDRAVÍ. *Co je program Škola podporující zdraví* [online]. 2007 [cit. 2009-12-28]. Dostupné z: <http://www.program-spz.cz/cs/co-je-program-spz>.
28. SDRUŽENÍ LINKA BEZPEČÍ. *Tiskové zprávy 2009* [online]. 10. 2. 2009 [cit. 2010-04-06]. Dostupné z: <http://www.linkabezpeci.cz/webmagazine/articles.asp?idk=416&ida=373>.
29. SILNÍ BEZ NÁSILÍ. *Mezinárodní konference prevence násilí mezi dětmi* [online]. [cit. 2010-02-18]. Dostupné z: <http://silnibeznasili.cz/index.html>.
30. SILNÍ BEZ NÁSILÍ. *Mezinárodní projekt prevence šikany a násilí mezi dětmi* [online]. [cit. 2010-02-18]. Dostupné z: <http://silnibeznasili.cz/projekt.html>.
31. STOP BULLYING NOW. *Empowering Bystanders* [online]. 2009 [cit. 2010-02-18]. Dostupné z: <http://www.stopbullyingnow.com/bystanders.html>.
32. UNIVERZITA SV. CYRILA A METODA V TRNAVE. *Sociální klima v prostředí základních škol v ČR* [online]. 2007 [cit. 2009-12-28]. Dostupné z: www.ucm.sk/cerys/socklimavyskum.doc.

9. Přílohy

Příloha 1: Základní školské dokumenty pro oblast kriminality a šikany u dětí a mládeže

Příloha 2: Základní legislativní normy České Republiky pro oblast prevence

Příloha 3: Depistážní dotazník šikanování I

Příloha 4: Depistážní dotazník šikanování II

Příloha 5: Graf znázorňující vývoj hovorů na téma šikana na Lince bezpečí

Příloha 6: Vzory pracovních listů

Příloha 7: Ukázky volných písemných prací

Příloha 1: Základní školské dokumenty pro oblast kriminality a šikany u dětí a mládeže

Základní školské dokumenty pro oblast kriminality a šikany u dětí a mládeže

- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže, č. j. 14514/2000 – 51.
- Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, č. j. 20006/2007 – 51.
- Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005 – 2008, č. j. 10844/2005 – 24.
- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č. j. 28275/2000 – 22.
- Metodický pokyn MŠMT k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance, č. j. 14423/99 – 22.
- Národní vzdělání osnovy pro vzdělávání metodiků primární prevence škol a školských zařízení.
- Informace pro odbory školství krajských úřadů, předškolní zařízení, školy a školská zařízení. Spolupráce předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané, č. j. 25884/2003 – 14.

Převzato z: MARTÍNEK, Z.: *Agresivita a kriminalita školní mládeže : druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5

Příloha 2: Základní legislativní normy České Republiky pro oblast prevence

Základní legislativní normy České Republiky pro oblast prevence

- Vyhláška č. 458/2005 Sb., kterou se upravují podrobnosti o organizaci výchovně vzdělávací péče ve střediscích výchovné péče.
- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon).
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí.
- Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.
- Vyhláška č. 75/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).
- Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě).
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.
- Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích.
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

Převzato z: MARTÍNEK, Z.: *Agresivita a kriminalita školní mládeže : druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5

Příloha 3: Depistážní dotazník šikanování I

Varianta A (výpověď žáka o sobě)

Převzato a upraveno z Parry, J., Carrington, G.: *Čelíme šikanování. Sborník metod. Metodický materiál* Institutu PPP ČR, Praha 1995. (Překlad z angličtiny)

1. Ublížoval ti někdo ze třídy?
2. Ublížoval ti někdo ze školy?
3. Stalo se to víckrát? Pokud ano, kolikrát?
4. Jak ti bylo ubližováno?
5. Kdy se to stalo?
6. Kde se to stalo?
7. Cítil(a) ses z toho nešťastný(á), vystrašený(á)?
8. Jsi chlapec, nebo dívka?
9. Ten, kdo ti ublížil, byl chlapec, nebo dívka?
10. Řekl jsi o tom někomu? Pokud ano, komu?

Varianta B (pohled žáka na druhé)

(Materiál autora)

1. Kdo ubližuje slabším?
2. Kdo zastrašuje a ponižuje spolužáky?
3. Kdo používá násilí proti druhým?
4. Kdo zesměšňuje spolužáky?
5. Kdo nejvíc pošťuchuje?
6. Kdo se nejvíc pere?
7. Kdo se stává terčem různých vtipů a legrací?
8. Kdo má strach z nějakého spolužáka?
9. Kdo je ostatními přehlížen a odmítán?
10. Kdo je fyzicky napadán a neumí se bránit?

Nejllepší je tyto otázky rozšířit o další, aby nebyly tolik nápadné.

Příklady z celkového šetření situace:

Kdo je přátelský a kamarádský?	Koho považuješ za nejchytřejšího?
Kdo se zastává slabších?	Komu to myslí a má dobré nápady?
Kdo dává třídu dohromady?	S kým je největší legrace?
Kdo umí nejlépe uklidnit hádku?	Kdo je odvážný a nebojí se?
Kdo je spolehlivý a zodpovědný?	Kdo nejvíc žaluje?
Kdo je nejobětavější?	Koho mají rádi učitelé?
Kdo je soucitný, empatický,
dokáže naslouchat? (pro studenty SŠ)	Kdo se nejslušněji chová k pedagogům?
Kdo se umí ze spolužáků nejlépe prát?	Koho bys chtěl za předsedu třídy a proč?

Převzato z: KOLÁŘ, M.: *Bolest šikanování*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 255 s. ISBN 80-7178-513-X

Příloha 4: Depistážní dotazník šikanování II

Škola		
Datum Třída Pohlaví /chlapec, děvče/:		
Instrukce: Zakroužkuj nebo podtrhni odpověď, která je pravdivá. Nepodepisuj se!		
1. Jsi rád(a) v této třídě? Oznámkuj známkou od jedničky do pětky.	Ano 1 2 3 4 5	Ne 5 4 3 2 1
2. Máš ve třídě dobrého kamaráda?	Ano	Ne
3. Jaké bylo tvoje poslední vysvědčení? – jedničky a dvojky, případně samé jedničky; – několik trojek; – několik čtyřek; – jedna i více pětetek.		
4. Patříš ve vaší třídě do nějaké party?	Ano	Ne
5. Jakou známku jsi dostal(a) na vysvědčení z chování? – jedničku – dvojku – trojku		
6. Byl(a) jsi svědkem toho, že je ubližováno tvému spolužákovi jinými spolužáky ze školy?	Ano	Ne
7. Ublížoval nebo ubližuje někdo ze třídy tobě?	Ano	Ne
8. Jak ti ubližují? (Stačí, když zaškrtněš, co se ti stalo, ale můžeš to popsat i vlastními slovy.) Ignorování – posměch – pomluvy – ponižování – nadávky – bití – fackování – kopání – rány pěstí – Jinak – jak?		
9. Zamysli se a napiš, jak často ti bylo ubližováno:	– Téměř každý den – Téměř každý týden – Asi jednou do měsíce	
10. Kde se to děje? Ve třídě – na chodbě – v satně – na WC – v jídelně – družině – cestou do školy nebo ze školy – v tělocvičně – na hřišti – Pokud jinde, tak kde?		
11. Ten, kdo ti ubližuje, je chlapec, nebo dívka? Kolik je těch, kteří ti ubližují?	Dívka 1 2 3 Více než 3	Chlapec 1 2 3 Více než 3

12. Ublížíje ti někdo ze školy?	Ano	Ne
13. Jak ti ubližují? (Stačí, když zaškrtněš to, co se ti stalo, ale můžeš to popsat i vlastními slovy.) – Ignorování – posměch – pomluvy – ponižování – nadávky – bití – fackování – rány pěstí – kopání – Jinak – jak?		
14. Zamysli se a napiš, jak často ti bylo ubližováno: – Téměř každý den – Téměř každý týden – Asi jednou do měsíce		
15. Kde se to děje? Ve třídě – na chodbě – v šatně – na WC – v jídelně – v družině – cestou do školy nebo ze školy – v tělocvičně – na hřišti – Pokud jinde, tak kde?		
16. Ten, kdo ti ubližuje, je chlapec, nebo dívka? Kolik je těch, kteří ti ubližují?	Dívka 1 2 3 Více než 3	Chlapec 1 2 3 více než 3
17. Řekl(a) jsi o tom někomu?	Ano	Ne
18. Pomohl ti ten, komu jsi to řekl(a)?	Ano	Ne
19. Myslíš si, že je dobrý nápad požádat o pomoc učitele?	Ano	Ne
20. Byl potrestán ten, kdo ti ubližoval?	Ano	Ne
21. Řekl(a) jsi o tom, že ti někdo ubližuje, rodičům?	Ano	Ne
22. Kdo si myslíš, že by ti nejvíce mohl pomoci a jak?		
23. Jsi sám (sama), komu ve třídě nebo ve škole ubližují?	Ano	Ne
24. To, že ti někdo ubližuje, není správné, a jistě myslíš na to, proč tohle trápení máš zrovna ty. Řekli ti, proč ti ubližují? Nebo co si myslíš, že je k tomu vede, aby ti ubližovali?		
25. Zkusil(a) jsi se bránit?	Ano	Ne
26. Jak si myslíš, že by měl být potrestán někdo, kdo ubližuje jinému?		
27. Ublížíje ti někdo z jiné školy?	Ano	Ne
Jak ti ubližují? Kolik jich je? Jak často se to děje?		

Převzato z: KOLÁŘ, M.: *Bolest šikanování*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 255 s. ISBN 80-7178-513-X

Příloha 5: Graf znázorňující vývoj hovorů na téma šikana na Lince bezpečí

Převzato z: SDRUŽENÍ LINKA BEZPEČÍ. *Tiskové zprávy 2009* [online]. 10. 2. 2009 [cit. 2010-04-06]. Dostupné z: <http://www.linkabezpeci.cz/webmagazine/articles.asp?idk=416&ida=373>.

Příloha 6: Vzory pracovních listů (formát originálu – A4)

Nabízíme ti krátký příběh na téma šikana. Přečti si ho a zkus, prosím napsat podobný.

Petra ležela v nemocnici. Zhroutil se jí celý svět. Nejen že teď leží tady. Horší je, že rodina se kvůli ní bude muset přestěhovat. Nemůže totiž dál chodit do školy v tomhle městě.

Začalo to nevinně – pár zničenými věcmi, zakopnutím, výsměchem. Za chvíli se jí ale smála celá třída. Každá další cesta do školy Petru děsila. Zase ji budou ponižovat, vysmívat se, brát věci a dokonce bít...

Petra se přestala učit, začala propadat, v noci nemohla spát a ve dne neměla chuť k jídlu. Rodiče, stále zaměstnaní svou prací, si toho ani nevšimli. Když už ve škole ztratila i poslední kamarádku, rozhodla se, že nemá cenu žít dál...

Nabízíme ti krátký příběh na téma šikana. Přečti si ho a zkus, prosím napsat podobný.

Pavel se svěřil svému kamarádovi Martinovi, že má potíže se staršími kluky ze školy. Když jde domů přes park, vždycky tam na něj čekají a pak ho začnou bít. S třídním učitelem o tom zkoušel mluvit, ale ten mu řekl, ať se nechová jako malý, že jde jen o legraci... Doma se mu to říkat nechce a přece jen nechce žalovat jako malý kluk.

Martin dlouho přemýšlel, jak Pavlovi pomoci. Napadlo ho jít opatrně za Pavlem a překvapit útočníky. Jenže to vypadá dost nebezpečně. Jsou silní a je jich víc...

Potom ho napadlo vzít s sebou svého bratra, který je už dospělý, kdyby náhodou... Ale než útočníky překvapí, vše natočí mobilem jako video a pak to ukáže rodičům a učiteli.

Plán se vydařil. Potrestaní nebyli jen útočníci, ale také učitel, který odmítl Pavlovi pomoci. Ostatní učitelé konečně otevřeli oči a začali si víc všimnout, co se kolem nich děje.

Nabízíme ti krátký příběh na téma šikana. Přečti si ho a zkus, prosím napsat podobný.

Jana byla premiantka. Učení jí šlo výborně a bavilo ji. Jednou při hodině výtvarky, když okolo ní šla Magda vylít špinavou vodu do umyvadla, jakoby náhodou zakopla a vylila vodu přímo do jejího batohu.

Janě se to nelíbilo, ale co mohla dělat. Jenže týden nato se stalo to samé. A pak se to stávalo pravidelně. Mezitím začala Magda Janě ničit i další věci, ale vždycky to bylo „náhodou“...

Všichni okolo se tomu smáli. Jen Jana ne.

Nabízíme ti krátký příběh na téma šikana. Přečti si ho a zkus, prosím napsat podobný.

Začalo to tím, že David jednou zakopl a strčil do Honzy tak, až upadl. Vypadalo to úplně nevinně.

O pár dní později Davidovi při tělocviku upadl těžký basketbalový míč přímo na Honzovu hlavu.

Týden za týdnem to bylo horší a horší. Nastavená noha, připínáčky na židli, házení věcmi... Honza se nedokázal bránit. David poznal, že mu všechno projde, a choval se k Honzovi čím dál hůř. Za chvíli byl Honza samá modřina a každá ranní cesta do školy pro něj byla utrpením.

Nabízíme ti krátký příběh na téma šikana. Přečti si ho a zkus, prosím napsat podobný.

Jirka si všiml, že jeho kamarád Ondra se poslední dobou změnil. Jako už by nechodil do školy rád. Přicházel stále pozdě a domů utíkal co nejdříve, byl zamklý, nikdy se nesmál jako dřív. Jirkovi ale nechtěl říct, co se děje.

Jirka se rozhodl zjistit, o co jde. Opatrně sledoval Ondru o velké přestávce a uviděl, jak ho kluci z vyšších tříd zatáhli do šaten.

Jirka nevěděl, co má dělat. Báł se jít do šaten za nimi. Vzpomněl si ale na učitele tělocviku, kterému věřil, došel pro něj a sešli dolů spolu. Přistihli kluky, jak Ondru bijí.

Díky Jirkovu zásahu se situace hned začala řešit, velcí kluci přestali být nebezpeční a Ondra byl už zase jako dřív. A jejich kamarádství bylo teď ještě silnější.

Nabízíme ti krátký příběh na téma šikana. Přečti si ho a zkus, prosím napsat podobný.

Tondovi se nechtělo domů. Věděl přesně, co se bude dít. Nají se, pak se máma s tátou pohádají, máma s pláčem uteče a on dostane od táty výprask.

Chodilo to tak skoro každý den. Večer chodil Tonda spát s pláčem a tělo měl samou modřinu.

Ráno přišel do školy a byl lítostivý, naštvaný a ukřivděný. Potkal na chodbě jednoho mladšího kluka, který se mu nikdy nelíbil. Byl tlustý, pořád se učil a tak drze se usmíval. A tak do něj trochu strčil, kluk upadl a Tondovi bylo hned líp.

A tak to začal dělat pravidelně. Čím větší výprask dostal večer od táty, tím víc ráno zbil toho malého kluka. Když to tak dělají i dospělí, je to přece v pořádku...

Nabízíme ti krátký příběh na téma šikana. Přečti si ho a zkus, prosím napsat podobný.

Nikola si už měsíc neví rady. Pět holek ze třídy dělá všechno pro to, aby jí pořádně „osolily“ život. Neustále se jí vysmívají, protože nemá atletickou postavu jako ony, a zatímco všechny z nich už mají kluky, ona zatím žádného nemá.

Jsou to jenom slova, ale i ta dokáží pěkně ublížit. Nikolu už nebaví chodit do školy, nemůže si číst, protože pořád myslí na to, co se jí ve škole děje.

Chtěla by to někomu říct, jenže se hrozně stydí. Koneckonců mají ty holky pravdu: kluka pořád nemá a hubená taky právě není. Jenže vykládejte o tom někomu!

Jednou ji ale napadla spásná myšlenka. Když je tak těžké o tom někomu říct, napíše dopisy! Sedla k počítači a napsala všechno, co ji trápilo. E-mailem poslala dopis kamarádce, rodičům ho nechala ráno na stole a učitelé ho nepozorovaně dala mezi věci.

Povedlo se! Všichni vzali vážně její volání o pomoc a s holkami ze třídy se hned začalo vše řešit. A nikdo se jí nesmál. Rodiče, kamarádka i učitel si vážili toho, že se jim Nikola svěřila s tak nepříjemnou věcí, a udělali všechno, aby jí pomohli.

Převzato z: výzkum Mgr. Evy Kadlecové v rámci grantového projektu MZ ČR Prevence kriminality – Prevence šikany na základních školách

Příloha 7: Ukázky volných písemných prací

Nabízíme ti krátký příběh na téma šikana. Přečti si ho a zkus, prosím, napsat podobný.

Začalo to tím, že David jednou zakopl a strčil do Honzy tak, až upadl. Vypadalo to úplně nevinně.

O pár dní později Davidovi při tělocviku upadl těžký basketbalový míč přímo na Honzovu hlavu.

Týden za týdnem to bylo horší a horší. Nastavená noha, připínáčky na židli, házení věcmi... Honza se nedokázal bránit. David poznal, že mu všechno projde, a choval se k Honzovi čím dál hůř. Za chvíli byl Honza samá modřina a každá ranní cesta do školy pro něj byla utrpením.

Bylo to na začátku roku kdy se všichni šikali do školy a i Petra.
Když Petra chodila každý den do školy byla moc šťastná ale po dlouhý
dobu už to bylo horší. Petře nikdo začal ubližovat. Šikalo se to
po škole když chodila domů. Tam na ni lidé čekali kluci ze školy,
aby jí zamákli. Když Petře to nebylo příjemný začala říkat, protože
ji bylo špatně. Ale a tím klukům bylo líto, ale nikdo nepůl
nechtěl a oni jí nechtěli pustit a tak bože, musela vydržet
každý den. Bála se to říct někomu, protože jí vyhrožovali a tak
to někomu neřekla. Na jeden den to začlo moc dávat a musela to
někomu říct. A tak to říkala rozcitím a oni to šli říct do školy.
Když to vyřešili tak Petra byla ráda, protože jí kluky vyhodili
ze školy. A už jí nikdo do konce roku neubližoval.

Nabízíme ti krátký příběh na téma šikana. Přečti si ho a zkus, prosím, napsat podobný.

Začalo to tím, že David jednou zakopl a strčil do Honzy tak, až upadl. Vypadalo to úplně nevinně.

O pár dní později Davidovi při tělocviku upadl těžký basketbalový míč přímo na Honzovu hlavu.

Týden za týdnem to bylo horší a horší. Nastavená noha, připínáčky na židli, házení věcmi... Honza se nedokázal bránit. David poznal, že mu všechno projde, a choval se k Honzovi čím dál hůř. Za chvíli byl Honza samá modřina a každá ranní cesta do školy pro něj byla utrpením.

Janě je šest a zrovna jde do 1. třídy. Nikoho tam
nezná, chce se zeptat kole je WC, ale nemá koho.
Najednou se u ní zastaví 2 holky ze 3. třídy.
Začnou se ptát jestli něco nepotřebuje. Jana se zeptá
„Kde je tu WC pro holky?“ Holky Jitka s Pavlou ~~se~~ jí schválně
poslou na klučácké WC a jí se potom celá třída směje.
Jitka s Pavlou se omluví, že se spletla. Jana omluvu
přijme. Ale další dny je to horší a horší. Lístečky s na-
dárky nakopené na lavici, počmáraný svetr, vylitý sliz v
batohu atd.... Jana byla odvažná a ~~to~~ rozhodla se
že to nikomu neřekne, bude sama bojovat, ale nevěděla
jak. Jednoho dne jí dali do tašky mys. Věděli že je
nemá ráda a že se jí bojí. Když přišla domů otevřela
tašku, zajíčela a po pokoji se rozběhla mys.
Jana byla uplakaná a věděla že boj sama nezvládne
vše poraděla mamince a ta to začla řešit.
Chodí už na jinou školu a vše se jí dovří.

Nabízíme ti krátký příběh na téma šikana. Přečti si ho a zkus, prosím, napsat podobný.

Začalo to tím, že David jednou zakopl a strčil do Honzy tak, až upadl. Vypadalo to úplně nevinně.

O pár dní později Davidovi při tělocviku upadl těžký basketbalový míč přímo na Honzovu hlavu.

Týden za týdnem to bylo horší a horší. Nastavená noha, připínáčky na židli, házení věcmi... Honza se nedokázal bránit. David poznal, že mu všechno projde, a choval se k Honzovi čím dál hůř. Za chvíli byl Honza samá modřina a každá ranní cesta do školy pro něj byla utrpením.

Jakub a Rosta si navzájem ubližovali. M. Brýdy toho Rosta nechal, ale z Jakub ne-
mohl. Rostovi ubližoval, každý den to byla
horší a horší, k J. Jakubovi se přidalo něko-
lík spolužáků. Smadli mu svíčky, počkávali si
na něj před školou, aby ho strčili. Rosta^x chodil domů
samá modřina a jednou ho maminka brala na pohotovost
19 prodose mu Rostovi slovně ruku a ^{no} ~~stas~~.

Na Rostovi negativnosti ve škole Jakub
a spol. si křivovali jiné děti. Jednoho dne šel
Rosta s mamou do školy s maminkou, hned jak
Rosta vešel do třídy šla maminka do ^{si} ~~si~~ ^{ředitelny}
přítelny ~~ředitelny~~ co se děje. Jakub a spol.
nakonec byly přistiženi a dostali dvojku za chování.

Převzato z: výzkum Mgr. Evy Kadlecové v rámci grantového projektu MZ ČR Prevence kriminality – Prevence šikany na základních školách